

STRATEGIA ODPOWIEDZIALNOŚCI SPOŁECZNEJ UNIwersytetu MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Świadomie i odpowiedzialnie – edukacja w różnorodności

Spis treści

Wstęp	5
Rozdział I. Zasady i cele strategii	8
Ogólne zasady działania	8
Uczelnia jako miejsce przyjazne i dostępne oparte na zaufaniu i dobrych praktykach	8
Wartości w życiu odpowiedzialnej społeczności akademickiej	9
Profilaktyka uniwersalna, selektywna, wskazująca	10
Cele	11
Rozdział II. Problemy zdiagnozowane na podstawie superwizji, badań oraz historii studentów i studentek	12
Wnioski z superwizji	12
Wnioski z relacji studentów i studentek	14
Wnioski z badania w ramach V edycji projektu „Przyjazny Uniwersytet” (2019)	15
Wnioski z badań pandemicznych w ramach VI edycji projektu „Przyjazny Uniwersytet” (2020)	16
Wnioski z badań kondycji psychicznej i zapotrzebowania na wsparcie w tym zakresie (2019/2020)	16
Rozdział III. Rodzaje i potrzeby grup docelowych Strategii Odpowiedzialności Społecznej na rzecz osób z niepełnosprawnościami	19
Charakterystyka funkcjonowania osób w okresie wczesnej i wyłaniającej się dorosłości	19
Charakterystyka funkcjonowania osób w okresie średniej dorosłości ...	24
Pandemia jako zjawisko wpływające na funkcjonowanie grup w społeczności akademickiej	25

Rozdział IV. Struktury wspierające: rola i zadania poszczególnych jednostek, ich funkcja w realizacji zadań	27
Władze wydziałów	27
Dziekan	27
Prodzikan ds. studenckich	29
Władze Uczelni	30
Rektor	30
Prorektor właściwy ds. studenckich	30
Władze związane z kształceniem doktoranckim	31
Szkoly doktorskie	32
Studia doktoranckie	32
Pełnomocnik Rektora ds. studenckich	33
Opiekun roku	33
Osoba prowadząca zajęcia – niezależnie od formy zatrudnienia	34
Administracyjna obsługa studenta/doktoranta ze szczególnymi potrzebami	34
Struktury studenckie	36
Samorząd Studentów	36
Starosta	38
ZSN Alter Idem UMCS	39
Pracownicy UMCS-u	39
Rozdział V. Procedury i dobre praktyki w zakresie odpowiedzialności społecznej	41
Zapobieganie problemom związanym z dyskryminacją	41
Osoby z niepełnosprawnością ruchową	44
Osoby z niepełnosprawnością wzrokową	46
Osoby z niepełnosprawnością słuchową	46
Osoby ze spektrum zaburzeń autystycznych (ASD)	53
Procedura postępowania w przypadku wystąpienia podejrzenia stosowania przemocy	55
Dobre praktyki w sytuacji kryzysu psychicznego	57
Postępowanie w sytuacji zauważenia różnego rodzaju niepokojących sygnałów u studenta	57
Postępowanie w sytuacji ryzyka zachowań samobójczych	59

Postępowanie w sytuacji agresji werbalnej	61
Postępowanie w sytuacji agresji fizycznej	63
Postępowanie w sytuacji „dziwnych” wypowiedzi w trakcie zajęć ...	64
Postępowanie w sytuacji ataku paniki	67
Sporządzenie notatki służbowej	68
Wspieranie wchodzenia w dorosłość – wykład „Życiozaradni”	69
Supervizje i wsparcie psychologiczne oraz szkoleniowe dla pracowników	69
Podnoszenie kompetencji	70
Włączanie osób z niepełnosprawnościami w struktury i działania uczelni	73
Umożliwienie udziału w wydarzeniach	74
Promowanie pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnością w materiałach promocyjnych	75
Rozdział VI. Odpowiedzialność społeczna w poszczególnych obszarach funkcjonowania uczelni – UMCS jako uczelnia kompletna	76
Sport	77
Kultura	79
Zakończenie	83
Bibliografia	86
Netografia	88
Informacja o autorkach	89
Ważne informacje	94
Wsparcie psychologiczne oferowane przez UMCS	94
Instytucje oferujące pomoc psychologiczną w Lublinie	95
Pomoc telefoniczna	96
Przydatne strony internetowe	97

Wstęp

Na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie od lutego 2020 r. realizowany jest projekt „Dostępny UMCS” w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014–2020, współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Głównym celem projektu jest zwiększenie dostępności edukacyjnej UMCS-u dla osób z niepełnosprawnościami i specjalnymi potrzebami przez wdrożenie rozwiązań niwelujących zidentyfikowane bariery w zakresie dostępności strukturalnej, architektonicznej, technologicznej, proceduralnej i wsparcia edukacyjnego oraz zwiększenie świadomości w zakresie niepełnosprawności i związanych z nią wyzwań. Projekt został przygotowany w 2019 r. m.in. przez pracowników Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów, w tym w szczególności ówczesnego Zespołu ds. Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami.

We wrześniu 2020 r. rozpoczęły się prace nad przygotowaniem Strategii Społecznej Odpowiedzialności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na rzecz osób z niepełnosprawnościami i trwały do września 2021 r. Dokument opisuje sposób podejmowania i doskonalenia zmian organizacyjnych na uczelni jako miejsca otwartego i przyjaznego osobom z niepełnosprawnościami oraz specjalnymi potrzebami, w tym tworzenia odpowiedniej kultury organizacyjnej, przyjęcia zasad m.in. w zakresie niedyskryminacji, zrównoważonego rozwoju, kreowania pozytywnego wizerunku uniwersytetu.

Na UMCS-ie w procesie kształcenia uczestniczy 312 osób z niepełnosprawnościami – studentów i studentek studiów stacjonarnych i niestacjonarnych oraz doktorantów i doktorantek; w tym osób niesłyszących i słabosłyszących jest 22, niewidomych i słabowidzących – 30, z dysfunkcją narządów ruchu, chodzących – 88 i z dysfunkcją narządów ruchu, niechodzących – 3.

W ramach Strategii wspólnie z wydziałami oraz innymi jednostkami odpowiedzialnymi za realizację procesu kształcenia i dzięki wsparciu specjalistów nie tylko z UMCS-u, ale też z otoczenia społecznego uczelni zostały opracowane m.in. dobre praktyki oraz procedury postępowania w sytuacjach trudnych z udziałem osób z niepełnosprawnością i specjalnymi potrzebami. Stworzono je na podstawie historii i doświadczeń tych osób. Prace nad dokumentem były poprzedzone konsultacjami z władzami, pracownikami i pracowniczkami oraz studentami i studentkami uczelni, a także z przedstawicielami i przedstawicielkami organizacji zajmującymi się wsparciem osób z niepełnosprawnościami, w tym Zrzeszeniem Alter Idem.

Warto wspomnieć, że w ramach omawianego projektu jednocześnie tworzona jest Strategia Uniwersalnego Projektowania na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Dokument ten opisuje koncepcję kształtowania uczelnianej przestrzeni we wszystkich jej aspektach (także w przestrzeni cyfrowej) w sposób zapewniający równy dostęp tak osobom z niepełnosprawnością, jak innym grupom defaworyzowanym w społeczeństwie.

Stworzone dokumenty odpowiadają na potrzeby osób ze specjalnymi potrzebami oraz uwzględniają rozwiązania proceduralne m.in. w zakresie społecznym, kulturalnym, kształtowania otaczającej przestrzeni na uczelni. Wszystkie działania realizowane w ramach projektu prowadzą do zwiększenia dostępności UMCS-u i stanowią uzupełnienie starań podejmowanych w tym zakresie na bieżąco przez uczelnię.

Opracowanie Strategii Odpowiedzialności Społecznej UMCS wpisuje się w zadania realizowane przez uniwersytet na rzecz osób z niepełnosprawnościami, a mające na celu zapewnienie im warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, w kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub w prowadzeniu działalności naukowej, jak również w szeroko pojętą strategię dostępności UMCS-u. Co ważne, jest także jednym z działań podejmowanych w celu wypełniania założeń Deklaracji Społecznej Odpowiedzialności Uczelni, której UMCS jest sygnatariuszem od września 2019 r. Deklarację zainicjowano

w 2017 r. i wtedy przystąpiły do niej 23 uczelnie. Stanowi ona dobrowolne zaangażowanie się szkół wyższych w promowanie idei zrównoważonego rozwoju i społecznej odpowiedzialności w programach edukacyjnych, badaniach naukowych oraz rozwiązaniach zarządczych i organizacyjnych uczelni. Jej celem jest budowanie szerokiej świadomości społecznej na temat roli uczelni w kształtowaniu warunków dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Deklaracja zawiera 12 zasad, którymi powinny kierować się uczelnie w dążeniu do spełniania najwyższych standardów zarządzania, bardziej efektywnego gospodarowania zasobami, rozwoju kadry akademickiej oraz w budowaniu prestiżu uczelni jako generatora wiedzy i kreatora nowych idei.

Rozdział I.

Zasady i cele strategii

Ogólne zasady działania

Uczelnia jako miejsce przyjazne i dostępne, oparte na zaufaniu i dobrych praktykach

Strategia Odpowiedzialności Społecznej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na rzecz osób z niepełnosprawnościami to dokument, który wyraża istotne wartości akademickie promowane na uczelni. Ma on na celu wspieranie pracowników, pracowniczek, studentów, studentek oraz doktorantów i doktorantek w wysiłkach, by UMCS stanowił miejsce przyjazne i dostępne możliwie szerokiemu gronu osób. Ważnym elementem tego niezwykle istotnego zadania jest budowanie zaufania między wszystkim członkami społeczności akademickiej. Klucz do tego stanowią ma przejrzystość i jednoznaczność reguł oraz procedur, jakie w niej panują.

Wraz ze zmieniającą rzeczywistością pracownicy, studenci i doktoranci naszej uczelni stają przed kolejnymi wyzwaniami. Rozwój medycyny i świadomości społecznej sprawia, że coraz więcej osób o szczególnych potrzebach decyduje się na rozpoczęcie nauki na UMCS-ie. Stworzenie każdemu z członków społeczności akademickiej możliwie wyrównanych szans edukacyjnych wymaga od nas wszystkich zarówno nieustannego poszerzania wiedzy oraz rozwoju umiejętności, jak i kształtowania odpowiednich postaw. Ważnym aspektem jest też tutaj indywidualne podejście oparte na zaufaniu, które nieraz nie tylko decyduje o możliwości rozwiązania konkretnego praktycznego problemu, ale jest również wyrazem troski i poszanowania dla człowieka jako jednostki.

Wartości w życiu odpowiedzialnej społeczności akademickiej

Każdy członek społeczności akademickiej UMCS jest odpowiedzialny za wkład, jaki wnosi w życie uczelni. Dlatego ważne jest, by każda aktywność, która zakłada interakcje z innymi, nacechowana była empatią i wrażliwością na ich różnorodność w zakresie potrzeb, przekonań czy wartości. Nie oznacza to, że przeżywane przez kogoś trudności czy odmienności, którymi się cechuje, mogą stanowić podstawę do zmniejszenia stawianych mu wymagań określonych przepisami obowiązującymi na uniwersytecie. Tego typu sytuacje powinny jednak skutkować poszukiwaniem takich dostosowań, które pozwolą danej osobie na skuteczne wypełnienie obowiązków jako studenta/studentki, doktoranta/doktorantki czy pracownika/pracowniczkę.

Różnorodność stanowi istotną wartość, która wzbogaca nasze doświadczenie, poszerza perspektywę i pozwala uczyć się od siebie nawzajem. Dlatego ważne jest tworzenie warunków dostępności tak, by mogła przejawiać się ona w przestrzeni akademickiej. Jest to możliwe dzięki otwartości na specyficzne potrzeby pracowników i studentów.

Wszelkie rodzaje działań wspierających osoby o szczególnych potrzebach na UMCS-ie powinny być realizowane na podstawie dostępnych danych, których źródłem są systematycznie prowadzone badania własne oraz aktualna wiedza naukowa.

Wszyscy studenci, doktoranci oraz pracownicy UMCS-u powinni wykazywać zaangażowanie społeczne w działania antydyskryminacyjne w przestrzeni uczelni. Wzięcie na siebie takiej odpowiedzialności jest zadaniem trudnym. Z tego względu ważne jest, by mieli świadomość, że mogą, a niekiedy wręcz powinni, skorzystać ze wsparcia, czy to ze strony kolegów i/lub przełożonych, czy też z udziałem specjalisty.

Profilaktyka uniwersalna, selektywna, wskazująca

Działania Uniwersytetu stanowiące wyraz odpowiedzialności społecznej swym spektrum obejmują wszystkie podmioty współtworzące społeczność akademicką, uwzględniają ich wspólne cechy, różnice oraz specyficzne potrzeby. Działania przedmiotowe strategii wpisują się w szeroko rozumiane działania profilaktyczne. W zależności od szczegółowych celów i form lokują się one w obszarze profilaktyki uniwersalnej, selektywnej i włączającej (Szymańska 2015).

W obszarze profilaktyki uniwersalnej zawierają się działania adresowane do całej społeczności akademickiej, ukierunkowane na rozwijanie kompetencji społecznych i psychologicznych niezbędnych do radzenia sobie z bieżącymi wyzwaniami, rozwiązywania problemów i tym samym przyczyniające się do poprawy klimatu uniwersytetu jako środowiska pracy i edukacji. Można wskazać tu warsztaty, szkolenia i wykłady ogólnouniwersyteckie z komunikacji, empatii, radzenia sobie z różnymi problemami organizowane dla studentów i pracowników.

Do działań z obszaru profilaktyki selektywnej, ukierunkowanych na wsparcie grup, które z racji specyficznej sytuacji są bardziej zagrożone wystąpieniem problemów bądź zaburzeń, należą m.in. wykład adaptacyjny dla studentów i studentek rozpoczynających studia, szkolenia dla pracowników i pracowniczek rozpoczynających pracę nauczyciela akademickiego, inicjatywy podejmowane z myślą o studentach z niepełnosprawnościami.

Na UMCS-ie realizowane są również działania wpisujące się w profilaktykę wskazującą. Jest to szeroka oferta indywidualnego wsparcia psychologicznego dla studentów, doktorantów i pracowników, którzy doświadczają specyficznych problemów, co przekłada się na ich funkcjonowanie akademickie i zawodowe. W tej grupie oddziaływań mieszczą się konsultacje psychologiczne i psychoterapeutyczne, coaching, funkcja doradcy edukacyjnego dla studentów z niepełnosprawnościami i problemami psychicznymi.

Cele

Celem strategii jest wypracowanie odpowiednich procedur działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami w tym dobrych praktyk uwzględniających potrzeby podmiotów tworzących wspólnotę akademicką UMCS-u.

W odniesieniu do [Strategii](#) Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie na lata 2019–2025 kluczowe dla zakresu Strategii Odpowiedzialności Społecznej na rzecz osób z niepełnosprawnościami jest zwiększenie możliwości podejmowania studiów i realizacji procesu kształcenia osób z niepełnosprawnościami i innymi szczególnymi potrzebami, podjęcie działań zmierzających do zwiększenia możliwości indywidualizacji procesu kształcenia przez studentów i studentki oraz możliwości wyboru indywidualnych ścieżek uwzględniających ich potrzeby, systematyczne podnoszenie innowacyjności procesu kształcenia i wdrażanie równoległych ścieżek edukacyjnych, ciągłe udoskonalanie bazy naukowo-dydaktycznej oraz sportowej UMCS-u. Niezbędne jest również budowanie pozytywnego wizerunku uczelni przez przyjęcie zasad w zakresie niedyskryminacji, zrównoważonego rozwoju oraz tworzenia klimatu sprzyjającego podejmowaniu działań zmierzających do systematycznego zwiększania dostępności, w tym przez podnoszenie kompetencji pracowników oraz zapewnienie im systemu wsparcia. Konieczna jest też współpraca z podmiotami zewnętrznymi takimi jak inne uczelnie, jednostki samorządu terytorialnego, a także stowarzyszenia i fundacje działające na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

Rozdział II.

Problemy zdiagnozowane na podstawie superwizji, badań oraz historii studentów i studentek

Zgodnie z ideą opierania planowanych działań na danych empirycznych do stworzenia strategii posłużyły informacje uzyskane na podstawie superwizji, relacji studentów i studentek oraz badań przeprowadzonych wśród społeczności UMCS-u. Analiza danych pozwoliła na wypracowanie rekomendacji dla oddziaływań, które będą w możliwie szerokim zakresie odpowiadać na zdiagnozowane w ten sposób specyficzne potrzeby społeczności akademickiej.

Wnioski z superwizji

Jednym z działań UMCS-u wpisujących się w Strategię Odpowiedzialności Społecznej Uniwersytetu na rzecz osób z niepełnosprawnościami były superwizje pracy dydaktycznej oraz kontaktu ze studentami zorganizowane dla pracowników i pracowniczek. Miały one charakter grupowy (10 grup), obejmowały cykl 10 dwugodzinnych spotkań. Wzięli w nich udział nauczyciele akademicy (będący na różnych etapach kariery zawodowej) oraz pracownicy administracji uniwersyteckiej mający kontakt ze studentami. W trakcie

spotkań uczestnicy dzielili się swoimi doświadczeniami z pracy i kontaktów ze studentami i studentkami. Omawiane były trudności i problemy.

Część podnoszonych kwestii znajdowała rozwiązania w trakcie spotkań. Superwizje ujawniły również gros problemów, których rozwiązanie wymaga wielopoziomowych i długofalowych działań adresowanych do wszystkich podmiotów współtworzących społeczność akademicką. W efekcie zarysowała się swoista mapa problemów zgłoszonych przez pracowników, stanowiących zadanie rozwojowe dla Uniwersytetu.

Problemy związane z funkcjonowaniem psychospołecznym studentów i studentek:

- niedojrzałość studentów i studentek, postawy roszczeniowe, braki w kulturze osobistej,
- zaburzenia i choroby psychiczne,
- choroby przewlekłe i niepełnosprawności,
- nierespektowanie regulaminu domów studenckich,
- trudności adaptacyjne studentów i studentek zagranicznych, np. niewystarczająca do sprawnego studiowania znajomość języka polskiego (na studiach polskojęzycznych), tendencja do izolacji we własnych kręgach językowych i kulturowych.

Problemy związane z dydaktyką akademicką:

- trudności studentów i studentek z adaptacją do wymogów kształcenia akademickiego – ignorowanie wymagań i zasad obowiązujących na zajęciach, wymuszanie zaliczeń,
- nieprzestrzeganie procedur obowiązujących na uczelni, m.in. związanych z rozwiązywaniem spraw spornych i konfliktowych,
- nieprzestrzeganie przepisów prawa autorskiego – plagiaty w pracach zaliczeniowych i dyplomowych,
- angażowanie się rodziców w sprawy pełnoletnich studentów i studentek,
- problemy z kształceniem zdalnym – problemy sprzętowe studentów i studentek, opór w uczestniczeniu w zajęciach z mikrofonem i kamerą, absencja na zajęciach zdalnych.

Problemy związane z relacjami pracowniczymi:

- problemy w relacjach pracownik – zwierzchnik,
- brak przestrzeni dla pracowników do spotkań mniej formalnych,
- problemy sprzętowe pracowników.

Superwizje odbywały się w okresie 22.05–21.12.20 r., prowadzone były dla 8 zespołów pracowniczych, które mają kontakt ze studentem w kryzysie zdrowia psychicznego. Realizowane były w blokach 10 spotkań, łącznie na grupę przypadają 20 godz. dydaktycznych. W grupie było średnio 6 osób. Superwizje zorganizowane zostały w ramach projektu „Dostępny UMCS”.

Wnioski z relacji studentów i studentek

W trakcie prac nad Strategią Odpowiedzialności Społecznej UMCS na rzecz osób z niepełnosprawnościami powstały opisy historii ścieżek zdrowienia studentów, absolwentów i pracowników Uniwersytetu. Swoje historie opowiedziały osoby, które zmagają się lub zmagali z sytuacjami zdrowotnymi, rodzinnymi mającymi negatywny wpływ na ich życie niekiedy w dłuższym czasookresie. Trudno porównywać historie poszczególnych osób, a tym bardziej oceniać, które sytuacje i zdarzenia potraktować jako łatwiejsze do przejścia, a tym bardziej do poradzenia sobie z nimi. Każdy człowiek jest inny. **Niemniej jednak można wyciągnąć z nich wspólny wniosek – determinacja, chęć wyjścia z kryzysu lub oswojenia go (jakikolwiek by on nie był), wsparcie innych osób – rodziny, przyjaciół, partnerów, pracowników uczelni – wykładowców, jednostek wsparcia osób z niepełnosprawnościami, specjalistów, w tym psychologów, psychiatrów są niezbędne.**

Jak powiedziała jedna ze studentek, „wstyd czy strach nie powinien kierować naszym życiem, a w szczególności, gdy nasz stan psychiczny się pogarsza” (Historia nr 1, s. 7). Z pewnością ważne są słowa kolejnej bohaterki historii zdrowienia:

Nawet jeśli pojawi się niepełnosprawność, tak jak to miało w moim przypadku, to nigdy nie należy się poddawać – trzeba realizować swoje marzenia, pasje, cele życiowe. W moim życiu zawsze mogłam liczyć na osoby, które mnie wspierały, i trwa to nadal. Dlatego bardzo chciałbym zachęcić wszystkie osoby z niepełnosprawnościami do działania – pokażmy, że jesteśmy, i działamy. Warto pomagać i pozwolić też sobie, żeby inni nam pomagali i wskazywali lepszą drogę życia (Historia nr 2, s. 5–6).

Inna osoba stwierdziła: „Przebieg ścieżki zdrowienia w dużym stopniu zależy od nas samych, ale warto także korzystać z oferowanej pomocy z zewnątrz. Wystarczy rozejrzeć się dookoła, być dzielnym, wytrwałym i cieszyć się każdym dniem” (Historia nr 3, s. 8).

Ważne są relacje międzyludzkie. „Samoświadomość jest pierwszym krokiem do przepracowania trudnych rzeczy, ale jedynie ona daje wybór, bo można wiedzieć, że reaguję na sytuacje kryzysowe ogromnym lękiem i ucieczką, zamknięciem się w sobie i to nie sprawi, że dokona się zmiana. Ta świadomość daje wgląd i wiedzę potrzebną do późniejszych działań w kierunku zmiany, przełamania schematu lub akceptacji tego, że czasami kiedy jestem w napięciu, wpadam w dawne style radzenia sobie i to jest normalne. Wiele razy upadamy i popełniamy błędy, ale zawsze możemy próbować dalej z nową wiedzą i doświadczeniem” (Historia nr 5, s. 10). „Każda choroba to jakaś wiadomość – niczego nie odkładaj” (Historia nr 8).

Wnioski z badania w ramach V edycji projektu „Przyjazny Uniwersytet” (2019)

Z przeprowadzonych w 2019 r. badań wynika, że studenci i studentki, doktoranci i doktorantki oraz pracownicy i pracowniczki UMCS-u potrzebują wiedzy i umiejętności z zakresu:

- dbania o swoje zdrowie psychiczne,
- wsparcia innych osób,
- informacji, gdzie szukać pomocy.

Dodatkowo ważnym aspektem zdaje się być bieżące monitorowanie zapotrzebowania społeczności akademickiej.

Cennym i wartym wprowadzenia oddziaływaniem będą regularne superwizje. Tego typu spotkania stanowić będą obszary do dyskusowania bieżących problemów w zależności od zapotrzebowania pracowników i pracowniczek.

Wnioski z badań pandemicznych w ramach VI edycji projektu „Przyjazny Uniwersytet” (2020)

Wnioski z badań pt. *Uniwersytet w czasie pandemii* zrealizowanych w ramach projektu pn. „Przyjazny Uniwersytet” w 2020 r. w dużej mierze pokrywają się z powyższymi. Dodatkowo wykazały one zapotrzebowanie na akcję informacyjną o możliwości skorzystania ze wsparcia psychologicznego na uczelni i poza nią. Przekaz ten powinien dodatkowo zawierać informacje, kiedy warto to zrobić, oraz budować postawę gotowości do korzystania z tego typu pomocy, gdy jest wskazana.

W kontekście wyników badań ważne zdaje się również zacieśnienie współpracy między jednostkami UMCS-u wspierającymi osoby z niepełnosprawnościami fizycznymi i psychicznymi oraz osobami wykluczonymi społecznie.

Wnioski z badań kondycji psychicznej i zapotrzebowania na wsparcie w tym zakresie (2019/2020)

Wyniki badań kondycji psychicznej i zapotrzebowania na wsparcie studentów i studentek przeprowadzonych przez Katarzynę Klimkowską i Renatę Krawczyk (materiał niepublikowany) pozwoliły poznać potrzeby studentów i studentek

zarówno w zakresie preferowanych form wsparcia, jak i problematyki, którą chcieliby zgłębiać w ramach zajęć akademickich. W badaniach wzięło udział 1136 osób. W niniejszym opracowaniu zostaną przedstawione jedynie dane istotne z perspektywy działań Uniwersytetu wpisujących się w jego strategię odpowiedzialności społecznej.

W odniesieniu do zapotrzebowania na wsparcie zdecydowana większość badanych wyraziła zainteresowanie formami, które są dostępne na naszym uniwersytecie, jak rozmowa z psychologiem, rozmowa z doradcą zawodowym, warsztaty i treningi, coaching, wykłady i ćwiczenia poświęcone problematyce radzenia sobie z problemami (tabela 1). Co czwarty student wskazał chęć uczestniczenia w psychoterapii – indywidualnej lub grupowej. Ze względu na profil działalności Uniwersytetu psychoterapia nie jest prowadzona. Na Uniwersytecie realizowane są działania informacyjne odnośnie do zakresu dostępnego wsparcia i uzasadnienia jego form. Ma to miejsce zarówno w trakcie konsultacji psychologicznych, jak i na wykładzie adaptacyjnym dla studentów pierwszego roku pn. „Życiozaradni”.

Tabela 1. Preferencje studentów UMCS-u w zakresie wsparcia psychologicznego i edukacyjnego

L.p.	Forma	%
1.	rozmowa z psychologiem	31,0%
2.	rozmowa z doradcą zawodowym	28,3%
3.	warsztaty/treningi umiejętności	26,1%
4.	psychoterapia indywidualna	23,9%
5.	wykłady na tematy związane z radzeniem sobie z problemami	19,7%
6.	coaching	16,2%
7.	fakultety na tematy związane z radzeniem sobie z problemami	11,0%
8.	psychoterapia grupowa	5,3%
9.	Nie jestem zainteresowany	30,3%

Źródło: Badania własne. Materiał niepublikowany

Jeśli chodzi o problematykę rozwojową interesującą studentów, do najczęściej wymienianych przez badanych należały:

- stres i radzenie sobie z nim,
- depresja, zaburzenia psychiczne,
- zawód, kariera, praca,
- samoocena, poczucie własnej wartości,
- radzenie sobie z lękiem,
- relacje z innymi,
- rozwój osobisty,
- budowanie związków,
- radzenie sobie z codziennością, z codziennymi problemami.

Powyższa problematyka uwzględniana jest zarówno w dotychczas prowadzonych działaniach, w aktualnej ofercie, jak i w działaniach planowanych.

Rozdział III.

Rodzaje i potrzeby grup docelowych Strategii Odpowiedzialności Społecznej na rzecz osób z niepełnosprawnościami

O trafności działań w ramach Strategii Odpowiedzialności Społecznej Uniwersytetu na rzecz osób z niepełnosprawnościami w znacznej mierze decyduje uwzględnianie – zarówno na poziomie ich projektowania, realizacji, jak i modyfikacji – nie tylko bieżących potrzeb adresatów, ale również specyfiki ich funkcjonowania wynikającej z okresu życia.

Grupy docelowe – **studenci, studentki; doktoranci, doktorantki; pracownicy, pracowniczki Uniwersytetu** to osoby dorosłe, będące w przeważającej mierze w okresie wyłaniającej się dorosłości (studenci), wczesnej dorosłości (studenci, doktoranci, młodzi pracownicy), średniej dorosłości (pracownicy). Poniżej zawarte są charakterystyki funkcjonowania psychospołecznego w wymienionych okresach rozwojowych uwzględniane przy projektowaniu działań.

Charakterystyka funkcjonowania osób w okresie wczesnej i wyłaniającej się dorosłości

O szeroko rozumianej jakości funkcjonowania studenta na uczelni w znacznej mierze decyduje sposób, w jaki radzi on sobie z wyzwaniami okresu rozwojowego wczesnej dorosłości. Znajomość specyfiki tego okresu życia pozwala trafnie interpretować zachowania i postawy studentów, a w efekcie modyfikować i podejmować działania akademickie adekwatnie do realiów i potrzeb rozwojowych młodzieży akademickiej.

Początek wczesnej dorosłości jest czasem o określonej specyfice, obfitującym w liczne zadania rozwojowe, które stanowią niejednokrotnie trudne wyzwanie dla młodego człowieka. Większość osób z powodzeniem radzi sobie z wyzwaniami rozwojowymi. Coraz częściej jednak kreowanie własnego dorosłego życia nastrocza młodym ludziom trudności, co niejednokrotnie przekłada się na problemy z pełnieniem roli studenta.

Wczesna dorosłość to etap życia zawierający się w przedziale między 18–20 a 30–35 rokiem życia. „To okres dysponowania obszernym zasobem możliwości wyboru (stylu życia, edukacji, zawodu itd.), okres wyzwań i ważnych życiowo decyzji. A wszystko to dokonuje się w perspektywie posiadania »życia przed sobą« – czyli szerokiego pola możliwości do zagospodarowania” (Oleś 2011, s. 39). Podany przedział wiekowy wskazuje, że jest to okres wewnętrznie zróżnicowany. Czas studiów przypada na lata debiutu w świecie dorosłych. Badacze, analizując funkcjonowanie młodych dorosłych, zauważają, że współcześnie wiele osób odracza podejmowanie zadań przypisanych dorosłości, starając się wydłużyć okres młodzieńczy charakteryzujący się wolnością i brakiem zobowiązań. Specyfikę funkcjonowania studentów oddaje koncepcja wschodzącej dorosłości Jeffreya Arnetta.

Arnett (2000 i nast.) posłużył się pojęciem *emerging adulthood* (wschodzącej, wyłaniającej się dorosłości) do określenia osób w wieku 18–29 lat, które nie podjęły w pełni ról społecznych specyficznych dla dorosłości. Badacz wyjaśnia, iż nieuzasadnione jest określanie grupy w wieku 18–29 lat jako

młodych dorosłych, ponieważ przeważnie są to osoby stanu wolnego, niemające dzieci oraz nieposiadające jeszcze ustabilizowanej sytuacji zawodowej przejawiającej się w podjęciu pełnowymiarowej pracy. Jednocześnie nie są to również adolescenty, ponieważ zakończyli już okres pokwitania, i nie są to już także uczniowie (w rozumieniu edukacji obowiązkowej) i znaczna ich część opuściła już dom rodzinny.

Zatem *emerging adulthood* to wiek:

- poszukiwania tożsamości (*the age of identity explorations*),
- niestabilności (*the age of instability*),
- skoncentrowania na sobie (*the self-focused age*),
- niezdecydowania (*the age of feeling in-between*),
- perspektyw, możliwości (*the age of possibilities*) (Tanner, Arnett, Leis 2008, s. 34; Klimkowska 2013, s. 49–51).

Z kolei Augustyn Bańka (2006) podkreśla następujące aspekty okresu wschodzącej dorosłości:

- brak wykrystalizowania poczucia tożsamości,
- wzmożone eksperymentowanie z rynkiem pracy i na rynku pracy,
- spiętrzenie zachowań ryzykownych – z jednoczesnym zapotrzebowaniem na wsparcie psychologiczne i instytucjonalne (doradztwo zawodowe, poradnictwo personalne),
- bilansowanie własnego doświadczenia życiowego w wymiarze ponadnarodowym i międzykulturowym (s. 64).

Mimo iż młodzież akademicka niejednokrotnie traktuje studia jako czas wydłużenia „młodości” rozumianej jako bez troska i brak zobowiązań, to w trakcie studiów doświadczają licznych rozterek i napięć związanych z nadawaniem kształtu swojemu dorosłemu życiu. Większość dobrze radzi sobie z wyzwaniami rozwojowymi. Są jednak osoby (i zdarza się to coraz częściej), które mają kłopoty z kreowaniem własnego dorosłego życia, co niejednokrotnie powoduje problemy z pełnieniem roli studenta.

Na funkcjonowanie studenta na uczelni (budowanie relacji akademickich, wywiązywanie się z obowiązków) oddziałuje szereg czynników ulokowanych w jego codzienności. Świadomość tego może pomóc w zrozumieniu różnych zachowań/reakcji studentów, czasem nieadekwatnych czy dziwnych. Główne charakterystyki wyzwań rozwojowych związanych z początkiem studiów można pogrupować z uwagi na:

Niewielkie doświadczenie w funkcjonowaniu jako osoby dorosłe:

- postrzeganie siebie jako dorosłego,
- zachowywanie się jak dorosły,
- doświadczenie w relacjach: niedorosły – dorosły (dziecko – rodzic, uczeń – nauczyciel), a nie dorosły – dorosły (student – wykładowca),
- częstsze doświadczanie relacji: zachowanie – kara/nagroda, a nie decyzja – konsekwencja.

Nowe miejsce edukacji, zupełnie inne niż wszystkie dotychczas znane:

- nowe zasady organizacji, plan zajęć, długie okienka,
- inny system (wielokanałowy) pozyskiwania informacji: dziekanat, wirtualny kampus, portale społecznościowe, starosta, gabloty, e-mail, telefon itp. (dotychczas informacje przekazywał nauczyciel/wychowawca),
- nowy typ relacji student – wykładowca,
- nowe formy grzecznościowe,
- nowy, zupełnie inny tryb uczenia się (!) – z zajęć na zajęcia lub nieregularnie, obszerne partie materiału do opracowania/nauczenia się z zajęć na zajęcia.

Nowe grupy rówieśnicze:

- tworzenie się grupy studenckiej (nawiązywanie znajomości, poznawanie się, formowanie się struktury grupy),
- określenie/wypracowanie swojego miejsca w grupie studenckiej – bycie akceptowanym/nieakceptowanym/tolerowanym/outsiderem.

Nowe miejsce zamieszkania:

- konieczność „urządzenia się” w nowym miejscu,
- uczenie się dbania o swoje potrzeby bytowe – zarządzanie budżetem pieniężnym, czasu itp.,
- przeżywanie tęsknoty i osamotnienia w nowym miejscu.

Nowe/inne związki i życie towarzyskie:

- angażowanie się w związki, przeżywanie ich (szał miłości i dramat rozstania) – bardzo silne przeżywanie emocji,
- nawiązywanie/kontynuacja trwałych związków, rozpoczynanie wspólnego życia, rodzicielstwo,
- zachłyśnięcie się życiem studenckim – jestem dorosły/-a i robię, co chcę,
- konieczność szybkiego rozwinięcia umiejętności łączenia życia towarzyskiego z obowiązkami studenckimi – życie studenta jest mniej ustrukturyzowane niż życie ucznia, które młodzi ludzie znali dotychczas,
- konieczność szybkiego rozwinięcia umiejętności uczenia się w akademiku/na stacji.

Praca zawodowa:

- podejmowanie decyzji odnośnie do preferowanych kierunków rozwoju zawodowego,
- eksperymentowanie z rynkiem pracy,
- podejmowanie pracy ze względów ekonomicznych,
- trudności w łączeniu obowiązków akademickich z pracą zawodową.

Radzeniu sobie z wyzwaniami akademickimi sprzyja zdobywanie doświadczeń w studiowaniu związane z zaliczaniem poszczególnych semestrów.

Uniwersytet staje się bardziej znany, zrozumiały, przewidywalny, dzięki czemu zdecydowana większość studentów z powodzeniem kontynuuje i kończy studia. Są jednak osoby, u których stres związany ze studiami utrzymuje się na wysokim poziomie, co samo w sobie może znacząco utrudniać funkcjonowanie w roli studenta, a w połączeniu z innymi trudnościami/

problemami może skutkować rozległymi zaburzeniami realizacji obowiązków akademickich.

Wymienione wyżej wyzwania w obszarach pozaakademickich (związanych z życiem osobistymi, debiutem w przestrzeni zawodowej) mogą generować problemy i stres wpływający na jakość funkcjonowania studenta i doktoranta w biegu całych studiów.

Charakterystyka funkcjonowania osób w okresie średniej dorosłości

Znaczna grupa pracowników naszego Uniwersytetu to osoby w okresie średniej dorosłości. Jest to najdłuższy etap życia, zawierający się w przedziale między 35–40 a 60 rokiem życia. Przed dorosłymi w tym okresie stoją liczne wyzwania rozwojowe. Choć dysponują oni większym doświadczeniem niż osoby młodsze, mogą doświadczać licznych napięć, trudności i problemów zarówno w realizacji swojej generalnej wizji życia dojrzałego, jak i w codziennym funkcjonowaniu.

Wiodącym wyzwaniem średniej dorosłości jest twórcze poradzenie sobie z kryzysem rozwojowym, nazywanym *kryzysem wieku średniego*, *kryzysem połowy życia* itp. Można go określić jako „proces intensywnych i subiektywnie trudnych przemian osobowości, które dotyczą koncepcji siebie, świata i wartości oraz zadań życiowych, a mogą wynikać z konfrontacji z faktem czasowej ograniczoności życia, rewaluacji dotychczas realizowanych dążeń życiowych z koniecznością adaptacji do zadań i ról typowych dla wieku średniego” (Oleś 2000, s. 135). Istotną właściwością ryzyka doświadczenia kryzysu wieku średniego oraz jego przebiegu jest wysokie zindywidualizowanie. Może on pojawić się w dowolnym momencie, mieć różny zakres i siłę (Ziółkowska 2005b, s. 557).

Według Erika Eriksona wiodącym dynamizmem w omawianym okresie jest kryzys *generatywność – stagnacja*, „przy czym na generatywność składają się: zdolność do prokreacji, czyli zdolność powoływania do życia nowych istot, produktywność (*productivity*) oraz twórczość (*creativity*), czyli zdolność powoływania do życia nowych wytworów i nowych idei” (Ziółkowska 2005b, s. 554). Pozytywne rozwiązanie kryzysu skutkuje ekspresją siebie przejawiającą się w przekierowaniu zainteresowania z siebie na innych. Wyraża się to w zaangażowaniu w wychowanie, trosce o młodsze pokolenie, przy czym nie tylko o własne dzieci. Twórczy dorosły pielęgnuje idee i wartości, angażuje się w działalność na rzecz dobra wspólnego, staje się mentorem, doradcą, przewodnikiem. Podejmuje działania społeczne i charytatywne. Trudności z poradzeniem sobie z wyzwaniami codzienności – wynikającymi z naturalnego biegu życia bądź z nagłych, nieprzewidzianych zdarzeń – mogą prowadzić do stagnacji. Może się ona przejawiać w powtórnym lub jeszcze silniejszym zwróceniu się ku sobie samemu, w braku zainteresowania i troski wobec innych, negatywnym bilansowaniu dotychczasowych osiągnięć życiowych i antycypowaniu przyszłości, nieakceptacji swojego wieku i starzenia się oraz nieuchronności przemijania (Dudak, Klimkowska 2017).

Z perspektywy dbałości uniwersytetu o pozytywny klimat uczelni sprzyjający rozwojowi i komfortowi pracowników istotne jest podejmowanie działań ukierunkowanych m.in. na zmniejszanie podatności na kryzys. W tym aspekcie szczególną wartość ma jakość znaczących relacji w środowisku pracy, możliwość realizacji osobistych celów i aspiracji pracowników, poczucie wsparcia w radzeniu sobie z trudnościami.

Pandemia jako zjawisko wpływające na funkcjonowanie grup w społeczności akademickiej

Zjawiskiem aktualnie bardzo istotnie oddziałującym na całokształt funkcjonowania zarówno studentów, doktorantów, jak i pracowników Uniwersytetu jest pandemia Covid-19 i związane z nią, trwające od ponad

dwóch lat obostrzenia. Sytuacje trudne na zajęciach i w innych obszarach aktywności akademickiej mogą być generowane przez wzmożone odczuwanie przez studentów, doktorantów i pracowników stresu związanego z:

- ryzykiem zarażenia – zagrożenie zdrowia/życia,
- obostrzeniami związanymi z kontaktami społecznymi, bliskością, wyrażaniem uczuć,
- reżimem sanitarnym w przestrzeni publicznej,
- izolacją w domu – konieczność długotrwałego przebywania z członkami rodziny (często na małej przestrzeni),
- kwarantanną – zaburzenie stałego rytmu aktywności,
- sytuacją zdrowotną członków rodziny (seniorzy, osoby przewlekle chore),
- chorobą/śmiercią osób bliskich,
- własną kondycją psychiczną – nasilenie objawów zaburzeń psychicznych, zaburzeń nastroju,
- ograniczeniami związanymi z życiem studenckim (imprezy, wspólne aktywności itp.),
- zdalnym kształceniem – warunki sprzętowe, dostępność sprzętu (konieczność współdzielenia z rodzeństwem), jakość wi-fi, biegłość w korzystaniu z platform e-learningowych (Wirtualny Kampus, MS Teams), umiejętność uczenia się on-line, zarządzanie czasem, zarządzanie zadaniami (terminowe oddawanie prac, realizacja zadań on-line), nadmiar zadań, ograniczony kontakt z prowadzącymi, trudności związane z kształceniem synchronicznym itp.

Zakończenie pandemii będzie pociągało za sobą okres wychodzenia ze stresu pandemicznego i adaptacji do warunków po pandemii. Ten okres może również wiązać się z silnym stresem, o którym coraz częściej mówią studenci. Nasilone reakcje stresowe i lękowe mogą dotyczyć szczególnie ponownego wchodzenia w bezpośrednie kontakty z grupą i wykładowcami, wystąpień publicznych, np. na forum grupy.

Rozdział IV.

Struktury wspierające: rola i zadania poszczególnych jednostek, ich funkcja w realizacji zadań

Na Uniwersytecie za realizację wsparcia wobec studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami czy też ze szczególnymi potrzebami odpowiedzialny jest szereg jednostek oraz osób na poziomie wydziałów, jak również ogólnouczelnianym. W tym miejscu należy wskazać:

Władze wydziałów

Dziekan

Zgodnie ze [Statutem](#) UMCS ze [zm.](#) dziekan koordynuje działalność dydaktyczną i jest odpowiedzialny za jakość kształcenia na wydziale. Jest przełożonym studentów na wydziale i nauczycieli akademickich w zakresie wykonywanych przez nich obowiązków dydaktycznych. Dziekan w szczególności: organizuje bieżącą pracę wydziału w zakresie działalności dydaktycznej i organizacyjnej; dysponuje i zarządza środkami finansowymi wydziału przeznaczonymi na działalność dydaktyczną; sprawuje nadzór nad funkcjonowaniem administracji i obsługi wydziału; opracowuje

strategię rozwoju wydziału w obszarze kształcenia, zgodną ze strategią Uniwersytetu oraz odpowiada za jej realizację; dba o przestrzeganie prawa oraz o porządek i bezpieczeństwo na terenie wydziału; podejmuje decyzje we wszystkich sprawach związanych z realizacją procesu kształcenia, w szczególności zarządza powierzchnią lokalową budynku wydziału i wyraża zgodę na prowadzenie zajęć dydaktycznych przez osoby niezatrudnione na Uniwersytecie; sprawuje nadzór nad zaspokojeniem potrzeb socjalno-bytowych studentów wydziału.

Obowiązujący na Uczelni [Regulamin studiów](#) ze [zm.](#) nakreśla możliwe do podjęcia przez dziekana udogodnienia wobec osób ze specjalnymi potrzebami. Zgodnie z § 7 Regulaminu studiów dziekan (z zastrzeżeniem § 8 i § 24 ust. 3) może wyrazić zgodę na indywidualną organizację studiów studentom z niepełnosprawnością lub chorobą przewlekłą. Indywidualna organizacja studiów w tym przypadku może być dłuższa niż zwyczajowy rok akademicki. Taki tok nauki nie zwalnia jednak z obowiązku osiągnięcia efektów uczenia się określonych w programie studiów.

Na podstawie § 25 ust. 4 Regulaminu studiów w zajęciach mogą uczestniczyć tłumacze języka migowego, a także asystenci osób niepełnosprawnych ruchowo i osób niewidomych. Osoby pomagające studentom z niepełnosprawnościami powinny posiadać zgodę dziekana na uczestniczenie w zajęciach. Zgodnie z ust. 5 student z niepełnosprawnością – w uzasadnionych przypadkach – może za zgodą prowadzącego zajęcia wykonywać notatki z zajęć na własny użytek w formie alternatywnej tzn. przez nagrywanie zajęć, robienie zdjęć lub otrzymanie materiałów dotyczących zajęć od prowadzącego, może również korzystać z innych urządzeń lub pomocy osób robiących notatki. Student z niepełnosprawnością w uzasadnionych przypadkach, w szczególności ze względów zdrowotnych lub organizacyjnych, może po wcześniejszym uzgodnieniu tego z prowadzącym zajęcia zmienić grupę ćwiczeniową, laboratoryjną, konwersatoryjną itp. (ust. 6). Student z niepełnosprawnością – w uzasadnionych przypadkach – może ubiegać się o zmianę sali ćwiczeniowej lub wykładowej, składając wniosek do dziekana w terminie umożliwiającym dokonanie zmiany w planie zajęć. Zgodnie zaś § 26 ust. 2 w egzaminach mogą uczestniczyć tłumacze języka migowego, a także

asystenci osób niepełnosprawnych ruchowo i osób niewidomych. Osoby pomagające studentom z niepełnosprawnością powinny mieć zgodę dziekana na uczestniczenie w egzaminach. Prowadzący zajęcia ma prawo odmówić udziału asystenta osoby niepełnosprawnej w egzaminie w sytuacji, gdy jest nią osoba merytorycznie bądź zawodowo związana z przedmiotem, z którego student zdaje egzamin.

Studenci z niepełnosprawnością w uzasadnionych przypadkach, najpóźniej na 7 dni przed rozpoczęciem sesji zaliczeniowo-egzaminacyjnej, mogą ubiegać się o: dostosowanie terminów egzaminów do ich potrzeb po wcześniejszym zgłoszeniu takiego faktu u egzaminatora; zmianę formy egzaminu z pisemnego na ustny lub odwrotnie; możliwość otrzymania arkusza egzaminacyjnego w formie dostosowanej do stopnia niepełnosprawności (np. z powiększoną czcionką w przypadku osób słabowidzących) po wcześniejszym zgłoszeniu takiej potrzeby.

Dziekan może w uzasadnionych przypadkach (np. niepełnosprawność, choroba lub poważny przypadek losowy) wyrazić zgodę na przedłużenie terminu sesji zaliczeniowo-egzaminacyjnej, w tym na uzyskanie zaliczeń i egzaminów poprawkowych (ust. 7). W praktyce co do zasady indywidualnymi sprawami studentów na poziomie wydziałów zajmują się przede wszystkim prodziekani ds. studenckich. Dziekan jest również przełożonym doktorantów na danym wydziale. Wynika to m.in. z [Regulaminu studiów doktoranckich](#) ze zm.

Prodziekan ds. studenckich

Zgodnie ze Statutem UMCS na czas sprawowania funkcji przez dziekana Rektor na jego wniosek powołuje prodziekana lub prodziekanów, z zastrzeżeniem, że sprawy studenckie w rozumieniu ustawy, w tym wydawanie decyzji w indywidualnych sprawach studentów, należą do kompetencji wskazanego prodziekana. Szerzej zakres działania prodziekanów w sprawach studentów o specjalnych potrzebach opisane zostały w części dotyczącej dziekana.

Władze Uczelni

Rektor

Zgodnie m.in. ze Statutem, ale też z Regulaminem studiów czy też Regulaminem studiów doktoranckich, jak również Regulaminem szkół doktorskich, rektor jest przełożonym studentów i doktorantów Uniwersytetu.

Przykładowo od decyzji dziekana, jeżeli wynika to z przepisów, studentowi przysługuje odwołanie do rektora. Odwołanie składa się za pośrednictwem dziekana w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji studentowi. Do decyzji stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego przy uwzględnieniu przepisów prawnych dotyczących szkolnictwa wyższego. Jeżeli dziekan, który wydał decyzję, uzna, że odwołanie zasługuje w całości na uwzględnienie, może wydać nową decyzję, w której zmieni lub uchyli zaskarżoną decyzję. Od nowej decyzji studentowi służy odwołanie. W przypadku rozpatrywania odwołania przez rektora podejmuje on decyzję w tym zakresie i jest ona ostateczna. W sprawach dotyczących porządku i trybu odbywania studiów nieobjętych wyżej wymienionym regulaminem decyduje rektor.

Należy zwrócić uwagę, że rektor zgodnie z Statutem podejmuje decyzje we wszystkich sprawach dotyczących Uniwersytetu z wyjątkiem spraw zastrzeżonych przez ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce lub Statut, a należących do kompetencji innych organów Uniwersytetu. Rektor odpowiada za przestrzeganie prawa oraz bezpieczeństwo na terenie Uniwersytetu.

Prorektor właściwy ds. studenckich

Kompetencje prorektora właściwego ds. studenckich określa co do zasady rektor m.in. [zarządzeniem](#) ze zm. Prorektor podejmuje decyzje w sprawach: odwołań od decyzji kierowników studiów doktoranckich; odwołań od decyzji

dziekanów dotyczących przebiegu studiów; wysokości opłat za studia doktoranckie; dyscyplinarnych doktorantów i studentów; przyznawania stypendiów doktoranckich; zwalniania z opłat za studia, studia doktoranckie i studia podyplomowe; rejestracji uczelnianych organizacji studenckich. Prorektor współpracuje z Samorządem Studenckim i organizacjami studenckimi oraz szkołami średnimi, a także z Samorządem Doktorantów oraz Uniwersytetem Trzeciego Wieku.

Prorektor wchodzi w skład Dzielnicowego Kolegium Dydaktycznego jako przewodniczący. Do organu tego należą dziekani z wydziałów, na których prowadzone są kierunki studiów w dyscyplinach należących do danej dziedziny. Do zadań Dzielnicowego Kolegium Dydaktycznego należy w szczególności: wspieranie rektora w prowadzeniu polityki rozwoju kształcenia na kierunkach studiów oraz studiów podyplomowych realizowanych w dyscyplinie lub dyscyplinach (jako interdyscyplinarne) należących do danej dziedziny; proponowanie rektorowi zmian w celu doskonalenia uczelnianego systemu zapewniania jakości kształcenia; opiniowanie wniosków dotyczących utworzenia lub likwidacji kierunków studiów w dyscyplinach należących do danej dziedziny.

Władze związane z kształceniem doktoranckim

Prawa doktorantów, w tym z niepełnosprawnościami, jak również ścieżki postępowania wynikają m.in. odpowiednio z Regulaminu studiów doktoranckich czy też Regulaminu szkół doktorskich oraz Statutu UMCS. Przykładowo doktorant z niepełnosprawnością oprócz podstawowych praw ogólnych w uzasadnionych przypadkach może za zgodą prowadzącego zajęcia wykonywać notatki z zajęć na własny użytek w formie alternatywnej, tzn. przez nagrywanie zajęć, robienie zdjęć lub otrzymanie materiałów dotyczących zajęć od prowadzącego, może również korzystać z innych urządzeń lub pomocy osób robiących notatki.

Szkoły doktorskie

Dyrektorzy szkół

Zgodnie ze Statutem UMCS dyrektor szkoły doktorskiej kieruje pracami szkoły, sprawuje nadzór nad kształceniem doktorantów, w tym nad prawidłowością i terminowością realizacji programu kształcenia oraz jest odpowiedzialny za przygotowanie szkoły do ewaluacji. Dyrektor wydaje decyzje w indywidualnych sprawach doktorantów szkoły. Od decyzji przysługuje wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy do dyrektora. Doktorant z niepełnosprawnością w uzasadnionych przypadkach może za zgodą prowadzącego zajęcia wykonywać notatki z zajęć na własny użytek w formie alternatywnej, tzn. przez nagrywanie zajęć, robienie zdjęć lub otrzymanie materiałów dotyczących zajęć od prowadzącego, może również korzystać z innych urządzeń lub pomocy osób robiących notatki.

Studia doktoranckie

Kierownicy studiów doktoranckich

Przełożonym doktorantów danego wydziału jest dziekan. Bezpośrednim przełożonym doktorantów jest kierownik studiów doktoranckich, który m.in. organizuje realizację programu studiów doktoranckich, ustalając organizację zajęć w roku akademickim; prowadzi bieżącą kontrolę realizacji programu studiów doktoranckich przez uczestników studiów doktoranckich; dokonuje oceny realizacji programu studiów doktoranckich, w tym prowadzenia badań naukowych przez doktorantów; zalicza doktorantom kolejne okresy rozliczeniowe studiów doktoranckich; podejmuje decyzje o skreśleniu z listy doktorantów; przedłuża okres odbywania studiów doktoranckich; pełni funkcję przewodniczącego komisji powołanej do opiniowania i punktowania wniosków o przyznawanie stypendium doktoranckiego oraz zwiększanie stypendium doktoranckiego z dotacji podmiotowej na dofinansowanie zadań projakościowych dla uczestników stacjonarnych studiów doktoranckich; opiniuje podania doktorantów do innych organów Uniwersytetu, współpracuje z opiekunami naukowymi i promotorami.

Pełnomocnik Rektora ds. studenckich

Pełnomocnik Rektora ds. studenckich to osoba, która stoi na straży praw studenta, ale również jego obowiązków. Pomaga, doradza w trudnych sprawach i czuwa nad tym, aby wszystko, co związane ze sprawami studenckimi, działało bez zarzutu.

Opiekun roku

Istotną rolę we wsparciu administracyjnym studentów, w tym studentów z niepełnosprawnościami, pełnią opiekunowie lat/kierunków. Zgodnie z obowiązującym [Regulaminem pracy UMCS](#) należy to do jednych z podstawowych obowiązków nauczycieli akademickich w zakresie działalności dydaktycznej. Nie oznacza to, że każdy nauczyciel akademicki taką rolę pełni co roku. Biorąc pod uwagę m.in. zapisy obowiązującego [Regulaminu studiów](#) ze [zm.](#), do podstawowych obowiązków opiekuna należy udzielanie studentom rad i konsultacji w sprawach związanych z procesem dydaktycznym oraz opiniowanie na prośbę studenta lub na wniosek dziekana indywidualnych spraw związanych z tokiem studiów. Szczegółowy zakres zadań opiekuna roku/kierunku określa stosowne [zarządzenie Rektora](#). W zakresie obowiązków można odnaleźć m.in. konieczność utrzymywania kontaktu ze studentami przewlekle chorymi we współpracy z Zespołem ds. osób niepełnosprawnościami czy też informowania studentów o strukturze i wewnętrznych przepisach Uniwersytetu dotyczących toku studiów w czasie wyznaczonych cyklicznie dyżurów. Opiekun roku/kierunku zobowiązany jest do składania dziekanowi rocznego sprawozdania uwzględniającego zakres realizowanych zadań.

Osoba prowadząca zajęcia – niezależnie od formy zatrudnienia

Wszystkie osoby prowadzące zajęcia, niezależnie od formy zatrudnienia, pełnią rolę nauczycieli akademickich. Wszystkich nauczycieli akademickich obowiązuje realizacja zajęć, zapewnienie dostępności dla studentów poza zajęciami, reagowanie w sytuacjach niezgodnych z normami i zasadami obowiązującymi na Uniwersytecie, udzielanie pomocy studentom i kierowanie do akademickich jednostek udzielających wsparcia studentom, informowanie opiekunów lat i władz wydziałów o zdarzeniach niestandardowych na zajęciach i w ramach kontaktu ze studentami oraz o podjętych interwencjach.

Administracyjna obsługa studenta/doktoranta ze szczególnymi potrzebami

Studenci/doktoranci ze szczególnymi potrzebami objęci są na UMCS-ie dodatkowym wsparciem. Od ponad 10 lat istnieje stworzona w tym celu w ramach administracji centralnej jednostka organizacyjna. Do dnia 31.08.2021 r. był to Zespół ds. wsparcia osób z niepełnosprawnościami w ramach Biura Spraw Studenckich i Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami w Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów, zaś od 1.09.2021 r. w strukturze Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów nastąpiło wyodrębnienie Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego (BONiWP). W ramach Biura funkcjonują aktualnie dwa zespoły – Zespół ds. osób z niepełnosprawnościami oraz Poradnia Psychologiczna. Do obowiązków Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów, a w szczególności wspomnianego Biura należy przede wszystkim:

- realizacja zadań związanych z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do

szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub w prowadzeniu działalności naukowej;

- inicjowanie działań mających na celu likwidację barier dla osób z niepełnosprawnościami w tym: w komunikowaniu się, architektonicznych, transportowych oraz w dostępie do zasobów informacyjnych;
- opiniowanie inwestycji budowlanych Uniwersytetu w zakresie przystosowania obiektów do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności;
- poradnictwo w zakresie profilaktyki problemów zdrowia psychicznego oraz udzielanie wsparcia w uzyskaniu dostępu do terapii;
- organizowanie szkoleń, warsztatów, wydarzeń z zakresu problemów zdrowia psychicznego, ich zapobiegania i rozwiązywania;
- organizowanie/współorganizowanie szkoleń, warsztatów oraz innych wydarzeń w zakresie wyrównywania szans w studiowaniu osób z niepełnosprawnościami.

W ramach działań BONiWP można uzyskać wsparcie m.in. w zakresie przydzielenia asystenta dydaktycznego, tłumacza migowego, w dotarciu na zajęcia, bezpłatnego transportu na uczelnię i do miejsca zamieszkania, wypożyczenia sprzętu wspomagającego studiowanie, przydzielenia na dodatkowe zajęcia z języka angielskiego, udziału w zajęciach sportowych, wyjazdach szkoleniowo-integracyjnych itp. Każdy student, doktorant z niepełnosprawnością może skorzystać z poradnictwa psychologicznego, prawnego i edukacyjnego itp. Wsparcie udzielane jest aktualnie na podstawie [zarządzenia Nr 16/2019 Rektora Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie z dnia 29 marca 2019 r. w sprawie wprowadzenia Regulaminu przyznawania wsparcia w ramach dotacji podmiotowej przeznaczonej na realizację zadań związanych z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej obowiązujący na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.](#)

Administracyjne wsparcie studentów i doktorantów z niepełnosprawnościami opiera się także na zapisach m.in. Regulaminu studiów. Studenci

z niepełnosprawnością są obsługiwani poza kolejnością na podstawie dokumentu wydanego przez Zespół ds. wsparcia osób z niepełnosprawnościami (§ 3 ust. 8 Regulaminu studiów).

Ważną rolę w obsłudze studentów, w tym studentów z niepełnosprawnościami, mają przede wszystkim pracownicy administracji wydziałowej, ale również pracownicy takich jednostek jak domy studenckie UMCS czy też innych biur w administracji centralnej, w szczególności wchodzących w skład Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów, tj. Biuro Spraw Studenckich czy Biuro ds. Obsługi Studiów i Studentów Zagranicznych. Nie można zapominać również o takich jednostkach jak Biuro Rozwoju Kompetencji w strukturze Centrum Promocji.

Prawa doktorantów z niepełnosprawnościami wynikają odpowiednio z Regulaminu studiów doktoranckich i Regulaminu szkół doktorskich. Warto wspomnieć, że na etapie rekrutacji na różne formy kształcenia uczelnia wdrożyła również odpowiednie procedury. Nie można też zapominać o [specjalnych](#) prawach założonych m.in. w Regulaminie świadczeń dla studentów Uniwersytetu m.in. w zakresie chociażby możliwości uzyskania stypendium specjalnego czy też możliwości uzyskania miejsca w domu studenckim w pierwszej kolejności. Domy studenckie prowadzone przez UMCS z roku na rok zwiększają swoją dostępność na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami.

Struktury studenckie

Samorząd Studentów

Studenci mają swoją organizację, która wraz ze innymi statutowymi organami uczelni dba o dobro wspólne społeczności akademickiej. Samorząd Studentów to organ wybierany podczas wyborów, a jego celem jest dbanie o dobro wspólne studentek i studentów przez bronienie ich praw oraz interesów. Kolejnym aspektem jest współdecydowanie w sprawie podziału

przeznaczonych dla nich środków finansowych, prowadzenie działań w zakresie ważnych obszarów życia studenckiego: socjalno-bytowych oraz kulturalnych, a także współdziałanie z innymi organami uczelni przez opiniowanie uchwał, zarządzeń i decyzji odnoszących się do procesu kształcenia i innych aspektów życia studenckiego. Dzięki szerokiemu spektrum działania przedstawiciele Samorządu Studentów zwrócili uwagę na ważne aspekty współtworzące Strategię Odpowiedzialności Społecznej.

Zdaniem samych zainteresowanych propozycje zwiększenia dostępności można podzielić na kilka wymiarów. Pierwszy z nich skupia się wokół szeroko rozumianych potrzeb specjalnych poszczególnych członków społeczności akademickiej. Można by to uzyskać przez włączanie studentów zagranicznych w wydarzenia naukowe, kulturalne, sportowe odbywające się na terenie uczelni, wprowadzenie wielojęzyczności (w tym polskiego języka migowego, dalej: PJM) jako elementu tworzenia wydarzeń oraz procesu informowania o nich przez plakaty czy ulotki. Ważna jest dalsza inkluzja ze środowiskiem studentek i studentów z niepełnosprawnościami przez szerzenie wiedzy z tego zakresu np. przez podcasty z osobami z niepełnosprawnościami o tematyce związanej m.in. z życiem w społeczności akademickiej UMCS, a także ulotki dotyczące specyfiki funkcjonowania i udzielania pomocy osobom zmagającym się z różnymi kryzysami zdrowotnymi.

Przedstawiciele samorządu zasugerowali rozszerzenie oferty o tzw. strefy wyciszenia, dalszą likwidację barier architektonicznych, uwzględnianie potrzeb osób z niepełnosprawnościami podczas tworzenia planów zajęć związanych z czasem dotarcia z punktu A do punktu B oraz przerwami umożliwiającymi zadbanie o potrzeby fizjologiczne zarówno podczas nauki stacjonarnej, jak i nauczania zdalnego. Ważnym aspektem są także działania antydyskryminacyjne w obszarze równości płci.

Samorząd Studentów zauważa także potrzebę większej promocji informacji dotyczących działalności starostów oraz zwiększenia możliwości o charakterze edukacyjnym. Jedną z propozycji są plenerowe egzaminy ustne czy spacerowe edukacyjne na kierunkach przyrodniczych, by edukacja mogła odbywać się poza budynkami.

Dodatkowo samorząd zwraca uwagę na potrzebę możliwości uczestnictwa w dodatkowych szkoleniach poza klasyczną siatką godzin, umożliwienie studentom z poza Lublina i Polski i uczelni uczestnictwa w wyjazdach integracyjnych dla studentów pierwszego roku, którym ułatwi to aklimatyzację do nowych warunków w przestrzeni akademickiej. Wzrost dostępności byłby również większy dzięki zwiększeniu limitu książek wypożyczanych z biblioteki przez studentów dwukierunkowych oraz gdyby na terenie wydziałów powstały przestrzenie, gdzie można by podgrzewać posiłki.

Starosta

Starosta jest przedstawicielem studentów roku lub grupy przed władzami wydziału, nauczycielami akademickimi, opiekunem roku, pracownikami administracyjnymi i innymi organami Samorządu Studentów. Do jego kompetencji należy w szczególności: reprezentowanie wszystkich studentów roku; obrona praw i interesów studentów danego roku; pośredniczenie w rozwiązywaniu konfliktów pomiędzy studentami na danym roku; wspieranie organów Samorządu Studentów w sprawach dotyczących swojego roku; rezerwowanie sal dydaktycznych w celu przeprowadzenia zaliczeń i egzaminów oraz podejmowanie innych działań określonych przepisami szczególnymi.

Do kompetencji starosty grupy należy w szczególności: zajmowanie się bieżącymi sprawami dotyczącymi danej grupy; reprezentowanie grupy; pomoc studentom grupy w kontaktach z nauczycielami akademickimi, organami Samorządu Studentów; pozyskiwanie informacji dotyczących grupy i przekazywanie ich studentom z grupy; przedstawianie stanowiska grupy w sprawach dotyczących całego roku. Szczegółowo zadania i sposób wyboru starostów określa [Regulamin samorządu studentów Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie](#).

Starosta roku pomimo faktu, że nie pełni na uczelni funkcji administracyjnej, przy zachowaniu RODO, może być jednak ze względu na fakt przebywania

w grupie rówieśniczej osobą niosącą wsparcie, nawet jeśli nie będzie ono miało bezpośredniego charakteru.

ZSN Alter Idem UMCS

Zrzeszenie Studentów Niepełnosprawnych „Alter Idem” jest organizacją studencką, która skupia na równych prawach studentów z niepełnosprawnościami i studentów pełnosprawnych z UMCS-u. Jego głównym celem jest integracja studentów niepełnosprawnych ze środowiskiem akademickim oraz ich aktywizacja i rozwój osobisty. Zrzeszenie we współpracy m.in. z Biurem ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego organizuje wyjazdy na konferencje i wyjazdy integracyjne, zapewnia udział swoich członków w wydarzeniach kulturalnych oraz podejmuje działania ukierunkowane na znoszenie barier w środowisku akademickim. Cyklicznie organizowany jest Piknik Integracyjny, Dzień Studenta i Doktoranta z Niepełnosprawnością oraz Turniej Boccia o Puchar Rektora UMCS. Zrzeszenie jest zaangażowane w projekt „Dostępny UMCS”, targi aktywności osób z niepełnosprawnościami, Drzwi Otwarte UMCS oraz Dni Adaptacyjne dla studentów pierwszego roku. Organizacja bierze też aktywny udział w ogólnopolskich konferencjach naukowych dla studentów z niepełnosprawnościami oraz ogólnopolskich zawodach sportowych organizowanych przez AZS.

Pracownicy UMCS-u

W przypadku pracowników uczelni ze specjalnymi potrzebami kluczową rolę obok władz dziekańskich, rektorskich, kanclerskich czy też instytutowych odgrywają bezpośredni przełożeni. Prawa pracownicze określa m.in. obowiązujący na UMCS-ie Regulamin pracy. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie otrzymał logo HR Excellence in Research przyznawane przez Komisję Europejską, co oznacza, że znalazł się w gronie

polskich jednostek badawczych mogących pochwalić się tym prestiżowym wyróżnieniem. O logo HR mogą ubiegać się instytucje, które stwarzają naukowcom najlepsze warunki pracy oraz zapewniają przejrzyste procesy rekrutacji i odpowiednią przestrzeń do rozwoju nauki zgodnie z europejskimi standardami.

Rozdział V.

Procedury i dobre praktyki w zakresie odpowiedzialności społecznej

Zapobieganie problemom związanym z dyskryminacją

Jednym z ważnych obszarów działań w ramach Strategii Odpowiedzialności Społecznej UMCS na rzecz osób z niepełnosprawnościami jest przeciwdziałanie dyskryminacji. Ze względu na świadomość, że zjawisko to przejawia się w nieadekwatnej komunikacji i niewłaściwym zachowaniu, poniżej zamieszczono najważniejsze informacje z zakresu odpowiedniego języka i zasad savoir vivre'u wobec osób zagrożonych wykluczeniem.

Zgodnie z art. 1 Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych niepełnosprawność to „długotrwała obniżona sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną, która w interakcji z różnymi barierami może ograniczać pełne i efektywne uczestnictwo w życiu społecznym na równych zasadach z innymi obywatelami”. Aby móc mówić o pełnym i efektywnym uczestnictwie we wszystkich przejawach życia uniwersyteckiego oraz zapewnić studentom i doktorantom z niepełnosprawnością jak najwyższą jakość życia i kształcenia, uczelnia powinna dołożyć wszelkich starań, aby zniwelować bariery tkwiące w różnych przestrzeniach funkcjonowania uniwersyteckiego. Mowa tu nie tylko o pojawiających się w pierwszym rzucie skojarzeń barierach architektonicznych, ale w szczególności o barierach

w dostępie do edukacji, psychologicznych związanych z akceptacją własnej niepełnosprawności, organizacyjnych oraz wynikających z negatywnych postaw społecznych wobec osób z niepełnosprawnością. Zniesienie ich będzie możliwe, gdy w środowisku akademickim wdrożony zostanie społeczny model niepełnosprawności. Zgodnie z jego założeniami niepełnosprawność jest zjawiskiem umiejscowionym w społeczeństwie, a nie (w myśl modelu indywidualnego) w wymiarze osobistym. Niepełnosprawności nie należy traktować jako tragedii, która spotkała konkretnego człowieka oraz jego rodzinę, jako choroby, uszkodzenia, z którymi „poradzić” mogą sobie głównie różnego rodzaju specjaliści – lekarze, terapeuci, rehabilitanci. Należy na nią patrzeć jako na kwestię społeczną, uwzględniając potrzebę dostosowania szeroko rozumianej przestrzeni publicznej oraz indywidualnych cech osób z niepełnosprawnościami tak, by mogli być pełnoprawnymi i aktywnymi obywatelkami/obywatelami. Pomocna w tym jest akceptacja osób z niepełnosprawnościami, traktowanie ich jako pełnoprawnych konsumentów ogólnodostępnych dóbr, kładzenie nacisku na znajomość i respektowanie ich praw, zachęcanie do aktywności w środowisku akademickim i pełnienia roli samorzeczników w myśl zasady „nic o nas bez nas”.

Język jest podstawą tworzenia rzeczywistości i początkiem działań antydyskryminacyjnych. W przypadku osób z niepełnosprawnościami ważna jest przede wszystkim rezygnacja ze słów wykluczających i stygmatyzujących. Rola języka to przekazywanie informacji i wzorców zachowań. Słowa są wskazówkami, jak mamy postrzegać rzeczywistość. Z tego powodu, mówiąc o osobach z niepełnosprawnościami, używamy języka inkluzywnego, skierowanego na tworzenie słownictwa wymierzonego na kompensację lub usuwanie deficytów. Język ten unika etykietowania i tworzony jest oddolnie przez same osoby z niepełnosprawnościami. Mówiąc o osobach z niepełnosprawnościami używamy przyimka „z”, co podkreśla, że nie zamykamy takiej osoby tylko w kategorii problemu zdrowotnego. Sprawia to, że poza jej deficytem przykładowo w zakresie narządu ruchu jest ona postrzegana np. jako student, wolontariusz czy chemik. Powoduje to możliwość rozwoju we wszystkich aspektach życia. Taką formę przyjmujemy w oficjalnym języku, jednak jeśli samorzecznik nie używa określenia z przyimkiem „z”, nie poprawiamy go, gdyż jest to bardzo osobista kwestia.

W środowisku akademickim powinno się podejmować szereg działań mających na celu integrację społeczną osób z niepełnosprawnością oraz włączanie ich we wszystkie przejawy uniwersyteckiego życia. Jeżeli natomiast chodzi o prymarne dla Uniwersytetu kwestie – edukację i kształcenie, należy wprowadzać rozwiązania i udogodnienia, które nie tylko ułatwiają, lecz niektórym grupom osób wręcz umożliwiają podjęcie edukacji na szczeblu wyższym.

Rozwiązania te nie wymagają w większości dogłębnych zmian metod prowadzenia zajęć przez nauczycieli akademickich czy zmiany stylu pracy administracji. Polegają one głównie na pewnych modyfikacjach dotychczasowych sposobów wykonywania codziennych zawodowych czynności. Wszystko po to, aby w największym stopniu dostosować proces dydaktyczny do wynikających ze stanu zdrowia potrzeb poszczególnych osób i wyrównać szanse edukacyjne, zlikwidować bariery i przeciwdziałać wykluczeniu w różnych obszarach. Warto podkreślić, że proces ten już trwa i jest na bieżąco modyfikowany.

Trudności i sposoby radzenia sobie z nimi zostaną omówione w odniesieniu do poszczególnych grup osób. Zaprezentowany katalog z pewnością nie jest skończony – praktycznie z dnia na dzień wypracowywane są kolejne rozwiązania, wynikające z bieżących potrzeb i doświadczeń uczestników procesów kształcenia uniwersyteckiego. Należy traktować to jako pewną propozycję, a nie gotowe rozwiązanie – ono powstanie dopiero po analizie potrzeb konkretnych osób. Analiza potrzeb poszczególnych osób oznacza, że to student/studentka, doktorant/doktorantka, pracownik/pracowniczka są odpowiedzialni za to, w jaki sposób korzystają z dostępności. Zanim przedstawione zostaną wskazówki dotyczące specjalnych grup osób z niepełnosprawnościami, warto zauważyć, że poza kilkoma standardowymi udogodnieniami większość z nich ma charakter spersonalizowany. Potrzeba elastyczności w dostosowaniu dostępności wynika także z faktu, że niepełnosprawność może mieć charakter sprzężony, czyli jedna osoba mierzy się w swoim życiu z trudnościami wynikającymi z więcej niż jednego deficytu zdrowotnego.

Ogólne zasady włączania osób z niepełnosprawnością w społeczność akademicką to przede wszystkim uszanowanie godności przez zwracanie się

do konkretnej osoby z użyciem formy „Pani/Pan” oraz bezpośrednio do niej, jeśli obok znajduje się opiekunka/opiekun, asystentka/asystent, tłumaczka języka migowego/tłumacz języka migowego. Kolejnym ważnym aspektem jest uwzględnienie wydłużonego czasu np. dotarcia na zajęcia lub na egzaminie pisemnym bądź ustnym. Należy również pamiętać, że sprzęt umożliwiający funkcjonowanie osobom z niepełnosprawnościami jest ich strefą intymną, co oznacza, że bez pytania nie dotykamy go, nie opieramy się o niego lub za jego pomocą nie przemieszczamy nigdzie właścicielki/właściciela bez uzyskania zgody. Ostatnią wskazówką jest to, by zawsze pytać, czy komuś potrzebna jest pomoc, a jeśli jest, to w jaki sposób jej udzielić. Takie podejście nie tylko sprzyja zachowaniu godności osób z niepełnosprawnościami, ale też zapobiega kontuzjom, które mogą być efektem niekompetentnie udzielonej pomocy. Konieczne jest działanie w myśl zasady, że osoba z niepełnosprawnością jako dorosły człowiek wie, czego potrzebuje i jak może to uzyskać.

Osoby z niepełnosprawnością ruchową

Niepełnosprawność ruchowa z jednej strony jest bardzo zróżnicowana, a z drugiej – najlepiej zaopiekowana m.in. z powodu tego, że bariery architektoniczne usuwane są na stałe. Może mieć charakter trwały lub czasowy; dotyczyć całego organizmu lub jego części. W przypadku studentów i/lub pracowników z obniżonymi możliwościami motorycznymi ciała m.in. z uszkodzeniami w obrębie układu ruchu: poruszających się na wózku, o kulach lub innym sprzęcie wspomagającym proces chodzenia, nieposiadających kończyn lub ich części, z uszkodzeniami układu nerwowego często warunkiem umożliwiającym dostęp do edukacji/pracy jest likwidacja barier architektonicznych przez zamontowanie podjazdów, pochylni, wind, podnośników itp. tak, by osoba mogła dotrzeć do miejsca pracy lub odbywania zajęć. Zdarza się, że problemem jest samo dotarcie na uczelnię – dojazd z miejsca zamieszkania czy brak możliwości opuszczenia domu/mieszkania. Warto zwrócić uwagę na fakt, że często zajęcia odbywają się w różnych budynkach czy nawet częściach miasta – dotarcie na zajęcia do innego miejsca wymaga od osoby z niepełnosprawnością ruchową większej

ilości czasu. Zajęcia trwają wiele godzin, co może wiązać się z pojawieniem dolegliwości bólowych będących konsekwencją trwania w jednej pozycji.

Rozwiązaniem problemów z dotarciem studentów na uczelnię może być zapewnienie im bezpłatnego transportu z i do domu, zatrudnienie asystentów osobistych czy – to najrzadziej stosowane rozwiązanie – zorganizowanie nauczania indywidualnego (dojazd nauczyciela akademickiego do domu studenta). Ważne jest, żeby zadbać – w przypadku braku dostępności pomieszczeń – o możliwość odbywania zajęć w salach na parterze. Istotna jest aranżacja przestrzeni sali wykładowej – ustawienie ławek umożliwiające osobie poruszającej się na wózku czy o kulach bezkolizyjne przemieszczanie się w pomieszczeniu, a także troska o to, aby „na drodze” nie stały żadne sprzęty. Należy sprawdzić, czy drzwi nie są ciężkie, co uniemożliwia osobie z niepełnosprawnością ruchową samodzielne ich otwarcie (wyjątkiem jest troska o bezpieczeństwo, np. drzwi przeciwpożarowe z założenia muszą być szczelne i ciężkie oraz zamknięte i w tym przypadku zasady uniwersalnego projektowania ustępują pierwszeństwa zasadom BHP), czy w wejściu do pomieszczenia nie ma wysokich progów. Nawet jeśli zajęcia odbywają się w jedynym budynku, trzeba pamiętać, że przemieszczanie się pomiędzy poszczególnymi salami może zająć osobie z trudnościami motorycznymi więcej czasu. Odrębną kwestią są dostępne toalety czy ostatnio pojawiająca się kwestia tzw. komfortek – miejsc, w których dorosłe osoby mogą zostać przewiniete lub samodzielnie zmienić pieluchomajtki (zagadnienie to przez lata pomijane w ciągu ostatniego roku ujrzało światło dzienne za sprawą koalicji „Przewijamy Polskę”).

Jeżeli chodzi o kwestie organizacji zajęć należy uwzględnić możliwość nagrywania zajęć – trudności motoryczne w niektórych przypadkach utrudniają czy nawet uniemożliwiają sprawne notowanie. Z zasad *savoir vivre* wobec osób z niepełnosprawnościami należy szczególnie pamiętać o tym, aby rozmawiając, znajdować się na wysokości wzroku naszego rozmówcy (być z nim na jednym poziomie), nie stać za jego plecami i nie patrzeć na niego z góry; czasem odwrócenie czy podniesienie głowy i trwanie w takiej pozycji jest dla osoby z niepełnosprawnością ruchową niemożliwe ze względu na ograniczenia mobilności. Jeżeli osobie z niepełnosprawnością

towarzyszy asystent, warto podkreślić, że zadaniem asystentki/asystenta osobistego jest pomoc, a nie wyręczanie osoby. Rozmawiając, zwracamy się do osoby, a nie do jej asystentki/asystenta.

Osoby z niepełnosprawnością wzrokową

Niepełnosprawność narządu wzroku polega na częściowym lub całkowitym deficycie odbioru bodźców wzrokowych z otoczenia. W zależności od stopnia uszkodzenia narządu wzroku wyróżniamy osoby słabowidzące, czyli te, które pomimo używania okularów korekcyjnych potrzebują dodatkowego sprzętu wspomagającego, aby korzystać z narządu wzroku. Osoby niewidome to te, których narząd wzroku jest na tyle uszkodzony, że uniemożliwia to posługiwanie się nim. Główne trudności związane są z korzystaniem z materiału wymagającego użycia narządu wzroku. Z tego powodu utrudnione jest korzystanie z prezentacji, zapisów na tablicy, ilustracji czy instrukcji. Przygotowanie materiałów wymaga więc adaptacji przez zastosowanie większej czcionki lub audiodeskrypcji, czyli przetłoczenia grafiki na język opisowy lub przekazanie materiałów dydaktycznych wcześniej, aby student/studentka samodzielnie je dopasował/-a. Zarówno to, jak i używanie sprzętu nagrywającego, wymaga uzyskania od studenta/studentki oświadczenia, że materiały będą do ich wyłącznego użytku. Wskazana jest także zamiana sposobu przeprowadzania egzaminów z pisemnego na ustny. Istotne jest zadbanie o dobre oświetlenie i akustykę pomieszczeń.

Osoby z niepełnosprawnością słuchową

W literaturze przedmiotu w zależności od kontekstu społecznego możemy odnaleźć różnorakie terminy określające osoby, które z konkretnych przyczyn są głuche, stały się niesłyszące lub niedosłyszą. Osoby z uszkodzonym słuchem dla społeczeństwa słyszącego to często „głuchoniemi” lub osoby z „upośledzeniem słuchu”. Okazuje się, że powyższe wymienione określenia mogą być obraźliwe lub stanowić barierę tożsamościową wymienionych grup społecznych.

Medyczny model głuchoty zakłada deficyt, który niejako nosi w sobie jednostka. Lekarze oraz audiolodzy postrzegają utratę zmysłu jako niepełnosprawność, jako stan patologiczny, który trzeba i należy leczyć, rehabilitować wszystkimi dostępnymi środkami. Osoba głucha w perspektywie lekarza jest jednostką skazaną na ograniczony rozwój osobniczy. Omawiany model bagatelizuje potrzeby rozwoju poznawczego oraz językowego osoby głuchej, a ponadto nie porusza zagadnień tożsamościowych.

O osobach Głuchych często pisze się przez „duże G”. „Duże G” określa osoby, które są częścią kultury Głuchych i mieszczą się w tzw. modelu społecznym głuchoty. Dla nich utrata słuchu nie ma większego znaczenia w ich funkcjonowaniu. Najważniejszym spoiwem u Głuchych są wspólne wartości, kultura, zachowania i język – Polski Język Migowy.

Z punktu widzenia kultury Głuchych różnice wynikają z odmiennej kultury, a nie z deficytów. W omawianym modelu język migowy jest traktowany na równi z językami fonicznymi, ponieważ dzięki niemu następuje przekaz kultury, tradycji, wartości.

Terminy:

CODA (Children of Deaf Adults) – słyszące dzieci Głuchych rodziców

SODA (Siblings of Deaf Adults) – słyszące rodzeństwo Głuchego brata lub siostry

OCODA (Only Child of Deaf Adults) – jedynak mający Głuchych rodziców

OHCODA (Only Hearing Child of Deaf Adults) – jedyna słysząca osoba w rodzinie – rodzice i rodzeństwo Głuche

GODA (Grandchildren/Grandchild of Deaf Adults) – wnuki Głuchych dziadków itd.

PODA (Parents of Deaf Adults) – słyszący rodzice dorosłych Głuchych

Mity odnoszące się do osób niesłyszących oraz języka migowego:

1. Osoby niesłyszące mogą swobodnie porozumieć się za pomocą pisma.
2. Osoby niesłyszące znają język polski.
3. Osoby niesłyszące czytają z ruchu warg.

4. Osoby niesłyszące, jeżeli mają aparaty, to słyszą.
5. Istnieje jeden na świecie język migowy.
6. Jeżeli będziesz głośno mówić do osoby niesłyszącej, to cię usłyszy.
7. Osoby niesłyszące za wszelką cenę chcą słyszeć.
8. Dzieci niesłyszących rodziców rozwijają się gorzej intelektualnie od dzieci pełnosprawnych.
9. Każdy niesłyszący jest w stanie nauczyć się mówić i rozumieć.

Powstanie określenia „kultura Głuchych” datuje się na 1965 r. Zdefiniowano je więc dopiero niecałe 50 lat temu. Idea mówiąca o tym, że Głusi posiadają własną kulturę, po raz pierwszy zapisana została w słowniku Amerykańskiego Języka Migowego (ASL) autorstwa Williama Stokoe’a, Carla Croneberga i Dorothy Casterline. To wydarzenie było ogromnym krokiem dla Głuchych. Przed publikacją książki przemysł medyczny oraz osoby zaangażowane w edukację społeczeństwa na temat głuchoty postrzegały ich wyłącznie przez kategorię utraty słuchu. Myśl, że Głusi mogą być częścią własnej kultury, była niespotykana. Niemniej jednak kultura Głuchych jest dokładnie tym, co Carol Padden, profesor Uniwersytetu Kalifornijskiego, definiuje jako kulturę: zestawem wyuczonych zachowań grupy ludzi, którzy dzielą ze sobą język, wartości, zachowanie i tradycję. Wielu Głuchych, którzy zyskali popularność, zapoznało świat z kulturą Głuchych i udowodniło, że Głusi mogą tworzyć historię. Głusi to nie tylko podobne sobie osoby dzielące zbliżone upodobania. Są częścią kultury, która wykreowała obowiązujące w niej zachowania. Jeśli chcesz sprawnie poruszać się w ich środowisku, musisz je poznać. Część zachowań społecznie aprobowanych jest wspólna dla Głuchych i słyszących. Występują jednak zachowania specyficzne dla grupy Głuchych:

I. Reguły zachowań towarzyskich

1. Nawiązanie komunikacji

W świecie Głuchych istotne i najważniejsze jest nawiązanie między rozmówcami kontaktu wzrokowego. Głośne mówienie lub krzyk nie pomoże nam zwrócić uwagi osoby niesłyszącej. Jak zatem nawiązać z nią kontakt? Oto kilka możliwości:

a) Machanie ręką

Gdy osoba Głucha stoi w pewnej odległości od nas, a chcemy ją przywołać, machamy ręką w jej kierunku ruchem pionowym dłoni, a nie poprzecznym przypominającym machanie na pożegnanie (ruch nadgarstka góra-dół).

b) Klepnięcie rozmówcy

Jeśli osoba Głucha stoi do nas odwrócona, a chcielibyśmy nawiązać z nią kontakt, można to zrobić przez lekkie poklepanie w okolicy ramienia lub rąk, co zwróci jej uwagę.

Uwaga! Uderzenie w inne miejsce ciała niż obszar rąk lub ramion rozmówcy, np. w okolice karku, pleców, głowy, nóg, jest nie stosowne.

c) Uderzanie otwartą dłonią w stół

Jeśli osoba niesłysząca jest zajęta jakąś czynnością lub je posiłek, to w celu zwrócenia jej uwagi nie powinniśmy klepać jej po ramieniu (grozi to np. wylaniem przez nią zupy). Właściwym zachowaniem jest uderzanie w stół otwartą dłonią. To dzięki drganiom przenoszonym przez powierzchnię Głuchy lub większa grupa osób niesłyszących siedzących przy jednym stole zwróci na nas swoją uwagę.

d) Tupanie

Dzięki drganiom przenoszonym przez podłogę przywołamy uwagę grupy osób znajdujących się w danym pomieszczeniu.

e) Miganie światłem

Włączamy i wyłączamy światło, aby więcej osób zgromadzonych w sali lub klasie popatrzyło wprost na nas.

f) Prośzenie kogoś o zawołanie innej osoby

Jest to bardzo dobry sposób na przyciągnięcie uwagi osoby znajdującej się w pewnej odległości od nas. Jeśli nie jest możliwe nawiązanie kontaktu wzrokowego przez np. pomachanie ręką, wówczas można zwrócić się do osoby stojącej bliżej – na zasadzie „łańcuszka”, aby wezwała osobę, która znajduje się w jej sąsiedztwie.

g) Rzucanie lekkim przedmiotem

Możliwe jest rzucenie w oddalonego od nas rozmówcę lekkim przedmiotem (np. poduszką, papierkiem zwiniętym w kulkę). Rzucać należy lekko, celując w dolną część ciała (w żadnym wypadku w twarz) i tylko do osób, które znamy. Ten sposób jest niewłaściwy w stosunku do osoby obcej, starszej lub będącej na stanowisku (np. dyrektor, nauczyciel).

h) Sygnał telefoniczny

Gdy osoba Głucha jest na innym piętrze albo choćby w innym pokoju i wie, co oznacza taki sygnał telefoniczny w komórce, można go zastosować w celu przywołania tej osoby.

2. Utrzymanie komunikacji

Zaburzenie kontaktu wzrokowego może być uważane przez Głuchego jako forma lekceważenia. Istnieją czynniki zewnętrzne przerywające proces komunikacji:

a) Przechodzenie pomiędzy rozmówcami

Przechodząca między rozmówcami inna osoba powoduje chwilowe zerwanie kontaktu wzrokowego, a tym samym przerwanie komunikacji.

b) Uciekanie wzrokiem, „błądzenie wzrokiem”

Odrywanie wzroku od rozmówcy i „błądzenie” nim wokół jest niegrzeczne i wpływa negatywnie na przebieg komunikacji.

c) Kiwanie głową

Nadmierne potakiwanie głową może zostać zrozumiane jako objaw lekceważenia i działa rozpraszająco.

d) Przerwanie kontaktu wzrokowego

Zajmowanie wzroku inną czynnością (np. pisaniem, czytaniem) podczas rozmowy jest uważane za niegrzeczne – chyba że osoba niesłysząca została o tym uprzedzona. Bez kontaktu wzrokowego nie ma komunikacji w języku migowym. Przykładem jest np. nauczyciel migający jakąś informację i uczeń, który chce w tym samym czasie coś zanotować. Po ponownym skierowaniu wzroku na nauczyciela uczeń nie będzie wiedział, co w tym czasie zostało zamigane. Nie jest możliwe bowiem jednoczesne odczytywanie przekazu osoby migającej i jego notowanie!

e) Patrzenie na ręce migającego

Śledzenie wzrokiem dłoni partnera rozmowy zamiast patrzenia mu w oczy to podstawowy błąd popełniany przez osoby zaczynające naukę języka migowego. Zachowanie takie dekoncentruje i stresuje osoby Głuche. Ważna informacja to taka, że ręce migającego nie niosą całego przekazu. To oczy i twarz (mimika) w ogromnej mierze nadają znaczenie gramatyczne i decydują o sensie wypowiedzi.

f) Mimika

W kulturze Głuchych mimika i gestykulacja są niezbędne – jest to swoista interpunkcja, która jest częścią gramatyki języka migowego.

II. Reguły komunikacji językowej

Poniżej kilka reguł charakterystycznych dla kultury Głuchych:

1. Smacznego – chcąc życzyć smacznego osobom Głuchym siedzącym przy stole, stuka się dwukrotnie kostkami zamkniętej dłoni w stół.
2. Toaleta – istnieje taki znak migowy (złączone palce wskazujący i środkowy uderzają dwukrotnie w prawą część czoła) i funkcjonuje w wielu sytuacjach, jednak nie powinno się go stosować w przypadku potrzeby skorzystania z toalety podczas spotkania towarzyskiego czy wspólnego siedzenia przy stole. W takim wypadku osoba Głucha swoją potrzebę oddalenia się od towarzystwa zakomunikuje, informując „mam telefon”, „muszę zadzwonić”, co dla zebranych będzie czytelnym komunikatem.
3. Brawa – oklaski. Tradycyjne bicie braw jest jak najbardziej zrozumiałe dla Głuchych, w sytuacji nagradzania występu osoby Głuchej zwyczajne oklaski zostają zastąpione oklaskami „wizualnymi”. Unosi się wtedy ręce i wykonuje ruchy obrotowe rękami, jakby chciało się wkręcić żarówkę. Takie brawa pozwalają osobie Głuchej na odebranie komunikatu, a nam na wyrażenie zadowolenia z jej występu. Robi to niesamowite wrażenie szczególnie podczas dużych zebrań, konferencji itd.

Język i kultura są nierozdzielne. Bez znajomości języka niemożliwe jest zrozumienie kultury, do której ten przynależy. Język zaś jest najważniejszą częścią tworzącą kulturę. Rzeczywiście, osoby będące częścią kultury Głuchych dzielą wspólny język – język migowy. W okresie poprzedzającym publikację słownika Amerykańskiego Języka Migowego (ASL) nie był on jednak włączony do kategorii języków. Dopiero William Stokoe rozłożył (amerykański) język migowy na komponenty językowe i udowodnił, że spełnia on wszystkie wymagania, aby można go było uznać za język. Nie są to więc tylko tzw. „obrazki w powietrzu”, jak w tym czasie myślała większość ludzi. Język migowy to „oddechające”, lingwistyczne dzieło sztuki, które stworzone zostało specjalnie dla Głuchych. Wspomniany już język migowy jest największym atutem kultury Głuchych. Język mówiony jest dla nich prawie zupełnie bezużyteczny.

Nawet jeśli potrafią czytać z ruchu warg, poziom rozumienia tego języka nigdy nie będzie na podobnym poziomie, co rozumienie języka migowego. Jeśli uszy nie działają, dlaczego mamy je do tego zmuszać? Język migowy jest naturalnym językiem osób Głuchych. To idealnie dopasowane do potrzeb Głuchych narzędzie pozwala rozwinąć umiejętność posługiwania się językiem tak samo jak osobom słyszącym. Głusi nie są stworzeni do posługiwania się obcym dla siebie językiem i nie powinni być do tego zmuszani.

Głusi dążą do ochrony języka migowego. Istnieje wiele systemów językowych, które zostały stworzone, aby wesprzeć głuche dzieci w nauce języka mówionego (na gruncie amerykańskim były to systemy takie jak np. Sign Supported Speech, Signed English, Cued Speech, a w Polsce system językowo-migowy). Nie uznaje się ich jednak za języki, nie uzyskały również poparcia wśród osób przynależących do kultury Głuchych. W rzeczywistości te systemy niejednokrotnie wyparły u głuchych dzieci potrzebę komunikowania się w ich prawdziwym języku, a co za tym idzie – umiejętności efektywnego komunikowania się z innymi.

Język migowy jest tak ważny w komunikacji osób Głuchych, że wiele z nich stworzyło vlogi. Funkcjonują one podobnie jak blogi, a różnicuje je fakt, że zamiast tekstu prezentują nagrania. Tym sposobem Głusi mogą komunikować się ze sobą w ich pierwszym, prawdziwym języku.

Osoby ze spektrum zaburzeń autystycznych (ASD)

Autyzm to niejednorodna grupa schorzeń o złożonych przyczynach, które stanowią całościowe zaburzenia rozwojowe u jednostki. Ann Humphreys uważa, że:

autyzm jest zespołem zaburzeń w sferze zachowań uspołeczniania i w sferze poznawczej, rzucającym na zdolności umysłowe i percepcyjne danej osoby. Jednakże te widoczne objawy nie stanowią całej istoty autyzmu. Są one jedynie końcowym rezultatem procesu, w którym za sprawą pewnych czynników przyczynowych zaburzone zostały, w sposób bardzo specyficzny, funkcjonowanie i rozwój organizm (Humphreys 1988).

Zaburzenia mają zróżnicowany charakter, stąd też w obecnej literaturze przedmiotu używa się określenia „spektrum zaburzeń autystycznych”.

Prowadzone w USA badania wykazywały do 1990 r. występowanie zaburzeń ze spektrum autyzmu u 1 dziecka na 2000, do 2000 r. u 1 dziecka na 500. Aktualnie niektóre badania wskazują, że 1% populacji dzieci w USA ma rozpoznawane zaburzenie ze spektrum autyzmu (ASD). Współcześnie najczęściej stawiane rozpoznania to autyzm dziecięcy oraz zespół Aspergera.

Autyzm jest całościowym zaburzeniem rozwoju, które dotyka wszystkie sfery funkcjonowania i trwa przez całe życie. Zaburzenie występuje 3 do 4 razy częściej u chłopców niż u dziewcząt. Według obowiązujących kryteriów diagnostycznych nieprawidłowy rozwój dziecka winien być widoczny przed ukończeniem 3 roku życia. W tym okresie wyraźnie widoczny nieprawidłowy lub upośledzony rozwój dotyczy:

- interakcji społecznych – rozumienia i ekspresji językowej używanej w społecznym porozumiewaniu się,
- komunikacji – wybiórczego przywiązania społecznego lub wzajemnych kontaktów społecznych,
- ograniczonych wzorców powtarzających się zachowań.

Autyzm i całe jego spektrum to niepełnosprawność społeczna, pewna odmienność rozwoju bez rozpoznanej etiologii. Do początku lat 80. XX w. autyzm uważano za zaburzenie emocjonalne, do którego powstania przyczyniają się rodzice i ich zakłócone relacje z dzieckiem. Kwestie sporne w definiowaniu autyzmu rozstrzygnięto w 1980 r., gdy Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne zaliczyło autyzm do całościowych zaburzeń rozwojowych.

W tym ujęciu nieprawidłowości funkcjonowania osób z autyzmem wiążą się z przebiegiem rozwoju psychicznego i dotyczą jego różnych obszarów. Obecnie wiadomo, że mają one źródło w budowie i funkcjonowaniu mózgu. Od pierwszych badań dotyczących autyzmu odnotowywany jest ciągły wzrost częstości jego występowania.

Procedura postępowania w przypadku wystąpienia podejrzenia stosowania przemocy

Procedura postępowania w przypadku wystąpienia podejrzenia stosowania przemocy w stosunku do studenta lub ze strony studenta UMCS

P R O J E K T

I. Przedmiot i cel procedury

1. Niniejsza procedura ma na celu ustalenie zasad postępowania w przypadku otrzymania przez pracownika uczelni informacji uzasadniających podejrzenie występowania sytuacji przemocowych.
2. Na potrzeby niniejszej procedury pod pojęciem „sytuacji przemocowej” rozumie się jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste określonych osób, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób nimi dotkniętych.
3. Wskazuje się, że chociaż nie każde zachowanie opisane w pkt. 2 wyczerpuje znamiona przestępstwa i uzasadnia konieczność zawiadomienia organów ścigania, to jednak każde tego rodzaju zachowanie uzasadnia reakcję ze strony uczelni i wymaga podjęcia działań profilaktycznych, mających na celu uniknięcie dalszego pogłębiania tych zachowań.

II. Reakcja na informację o wystąpieniu sytuacji przemocowych

1. W przypadku otrzymania przez pracownika uczelni informacji o podejrzeniu wystąpienia sytuacji przemocowych, o których mowa w pkt. I ppkt. 2 niniejszej procedury, pracownik powinien poinformować bezpośredniego przełożonego, Dziekana Wydziału. Dziekan Wydziału zaś informuje o tym fakcie Prorektora właściwego ds. studentów.

2. Dziekan Wydziału wzywa osoby zainteresowane celem ich wystuchania oraz podjęcia próby ustalenia faktów istotnych dla sprawy. Po poczynieniu tych ustaleń Dziekan podejmuje decyzję o ewentualnym podjęciu dalszych działań.
3. W przypadku uznania, że ujawnione zachowania mogą wyczerpywać znamiona przestępstwa penalizowanego w kodeksie karnym lub innym akcie prawnym, w szczególności przestępstwa znęcania się, Dziekan zobowiązany jest poinformować o tym fakcie władze uczelni celem zawiadomienia właściwych organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.
4. W przypadku uznania, że ujawnione zachowania nie wyczerpują znamiona żadnego przestępstwa penalizowanego w kodeksie karnym lub innym akcie prawnym, jednostka podejmuje decyzję o ewentualnym poinformowaniu członków rodzin osób zainteresowanych lub innych podmiotów o zaistniałej sytuacji celem podjęcia stosownych działań o charakterze profilaktycznym.
5. W przypadku uznania, że interwencja w sprawie była bezzasadna i nie występują żadne podstawy do podjęcia jakichkolwiek działań, postępowanie zamyka się, dokumentując ten fakt pisemną notatką.

III. Przekazanie informacji Rzecznikowi Dyscyplinarnemu

Niezależnie od toku działania opisanego w pkt. II niniejszej procedury Prorektor właściwy ds. studentów podejmuje decyzję w zakresie ewentualnego poinformowania Rzecznika Dyscyplinarnego uczelni o zaistniałej sytuacji celem ewentualnego podjęcia dalszych działań.

IV. Sytuacje bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia

1. W sytuacji wystąpienia sytuacji przemocowej skutkującej bezpośrednim zagrożeniem zdrowia lub życia studentów lub jakichkolwiek innych osób pracownik uczelni jest zobligowany do natychmiastowego poinformowania odpowiednich służb o przedmiotowym zagrożeniu, niezależnie od pozostałych obowiązków wynikających z niniejszej procedury. Obowiązek powyższy dotyczy także zagrożenia związanego z groźbą samobójstwa

lub samookaleczenia ze strony studenta uczelni lub innych osób przebywających na terenie uczelni.

2. Służbami, o których mowa w pkt. 1, są przede wszystkim policja oraz pogotowie ratunkowe.

Dobre praktyki w sytuacji kryzysu psychicznego

Postępowanie w sytuacji zauważenia różnego rodzaju niepokojących sygnałów u studenta

Sygnałem, że student potrzebuje pomocy psychologicznej może być poczucie dyskomfortu w kontakcie z nim, płynące z tego, że nie jest się w stanie zrozumieć jego zachowania czy porozumieć się z nim. Niepokojące sygnały mogą wskazywać m.in., że student zmaga się z depresją, zaburzeniami lękowymi, zaburzeniami obsesyjno-kompulsywnymi, zaburzeniami odżywiania (wbrew obiegowej opinii dotyczą nie tylko kobiet), zaburzeniami ze spektrum autyzmu, pojawiają się u niego objawy schizofrenii, zażywa substancje psychoaktywne, znajduje się w trudnej sytuacji życiowej czy przeżywa kryzys psychologiczny.

Na temat swoich spostrzeżeń co do niepokojących sygnałów (ale nie treści tego, o czym opowiedział student w trakcie rozmowy z nauczycielem akademickim) warto porozmawiać z opiekunem roku. Nie chodzi o to, by stygmatyzować studenta, lecz pomóc mu uzyskać potrzebne wsparcie.

Jeśli nauczyciel akademicki martwi się o stan psychiczny studenta lub innego pracownika uczelni, najlepszym rozwiązaniem jest skontaktowanie się z instytucją świadczącą wsparcie psychologiczne na UMCS-ie i rozmawianie o niepokojących sygnałach.

Po konsultacji z pracującym tam specjalistą warto zainicjować rozmowę ze studentem (oczywiście na osobności) i powiedzieć o swoim wrażeniu, że dzieje

się coś niepokojącego. Warto pamiętać, by w trakcie rozmowy ze studentem nauczyciel akademicki mówił tylko o tym, co zauważył i co go zaniepokoiło, niedopuszczalne jest stawianie diagnoz, np. „Cierpi Pan/Pani na depresję/zaburzenia lękowe itp.”.

Celem takiej rozmowy jest okazanie studentowi akceptacji, wsparcia i zrozumienia przez nauczyciela akademickiego oraz zachęcenie do kontaktu ze specjalistą, a nie rozwiązanie problemów studenta. Okazanie troski i wskazanie miejsc, do których można udać się w celu uzyskania pomocy, może dosłownie uratować komuś życie. Przydatne zwroty w trakcie rozmowy to np.: „Niepokoję się o Pana/Pani zdrowie/samopoczucie”, „Widzę, że Pana/Pani zachowanie zmieniło się w ostatnim czasie i martwi mnie to”, „Chciałabym/chciałbym przekazać Pani/Panu informację o możliwości uzyskania wsparcia”.

Nauczyciela akademickiego obowiązuje dyskrecja co do treści rozmowy, należy studenta o tym zapewnić. Wyjątek stanowi sytuacja zagrożenia życia studenta lub innej osoby.

Ważne, by wysłuchać studenta do końca, z uwagą, bez przerywania, z akceptacją dla jego emocji (np. można powiedzieć: „Rozumiem, więc to Pan/Pani odczuwa, to może być trudne”).

Należy poinformować studenta o konkretnych możliwościach skorzystania z bezpłatnej pomocy psychologicznej na UMCS-ie lub poza uczelnią. Zachęcając do skorzystania z profesjonalnego wsparcia psychologicznego, warto podkreślić, że jest to odważna, odpowiedzialna, dojrzała decyzja, że student może dzięki temu znaleźć rozwiązanie swoich problemów. Można też powiedzieć np.: „To bardzo ważne. Nic Pan/Pani w ten sposób nie traci”, jednak nie należy naciskać na studenta w tej kwestii.

W czasie rozmowy ważne, by nauczyciel akademicki zadbał o własne granice. Jeśli rozmowa bardzo się przedłuża i nie ma możliwości jej kontynuowania, należy spokojnie poinformować o tym studenta. Jeśli student oczekuje od

nauczyciela akademickiego pomocy, której ten nie może mu udzielić, warto otwarcie mu to zakomunikować.

W rozmowie ze studentem **nie należy**:

- zaprzeczać problemom studenta lub pomniejszać ich wagi,
- dawać tzw. „złoty rad”,
- manipulacyjnie pocieszać („Proszę się nie martwić, wszystko będzie dobrze”),
- oceniać.

Jeśli student nie wyraża chęci rozmowy, nauczyciel akademicki nie powinien nalegać. Najprawdopodobniej student nie jest gotowy na poruszenie trudnego tematu. Warto zapewnić studenta, że gdyby w przyszłości chciał porozmawiać, jest się gotowym go wysłuchać. W tej sytuacji również warto przekazać studentowi informację, że ma możliwość skorzystania z bezpłatnej pomocy psychologicznej na UMCS-ie lub poza uczelnią.

Postępowanie w sytuacji ryzyka zachowań samobójczych

Gdy nauczyciel akademicki lub inny pracownik uczelni zauważy lub podejrzewa u studenta pojawienie się myśli samobójczych, warto, by zapytał o nie wprost. Nie należy się obawiać, że rozmowa na ten temat zwiększy prawdopodobieństwo podjęcia przez studenta próby samobójczej. To unikanie tematu może mieć tragiczne skutki.

Warto pamiętać, że sytuacja, gdy student informuje nauczyciela akademickiego o myślach samobójczych, jest formą proszenia o pomoc. Rozmowa powinna odbywać się w atmosferze troski i życzliwości. Należy wysłuchać studenta do końca, z uwagą, bez przerywania, z akceptacją dla jego emocji (np. można użyć sformułowania: „Rozumiem, więc tak to Pan/Pani odczuwa, to może być trudne”).

Celem rozmowy jest okazanie akceptacji i wsparcia studentowi, zmniejszenie jego poczucia osamotnienia, umożliwienie mu odreagowania silnych emocji oraz zachęcenie do kontaktu ze specjalistą, a nie rozwiązywanie jego problemów.

Zachęcając studenta do kontaktu ze specjalistą z zakresu zdrowia psychicznego (psychologiem, psychoterapeutą, psychiatrą), warto argumentować, że dzięki temu może on uzyskać najlepszą pomoc, że zwrócenie się po pomoc do specjalisty to nie powód do wstydu, lecz przeciwnie – jest to dojrzała, odpowiedzialna decyzja.

Należy wskazać studentowi konkretne możliwości skorzystania z fachowej pomocy, wraz z numerami telefonów osób lub instytucji świadczących pomoc w zakresie zdrowia psychicznego.

W rozmowie ze studentem **nie należy**:

- zaprzeczać jego problemom lub je bagatelizować,
- dawać tzw. „złoty rad”,
- manipulacyjnie pocieszać („Proszę się nie martwić, wszystko będzie dobrze”),
- oceniać,
- dyskutować na temat słuszności i moralnych aspektów samobójstwa,
- okazywać oburzenia,
- obiecywać dyskrecji.

W sytuacji, gdy zachodzi obawa o bezpieczeństwo studenta, należy wezwać pogotowie bez obawy, że taka interwencja przysporzy studentowi kłopotów. W razie wątpliwości, czy wezwanie karetki jest uzasadnione, warto zadzwonić na pogotowie i opisać zaistniałą sytuację. Osoba dyżurująca pomoże ocenić, czy wezwanie karetki jest konieczne.

Należy zadbać, by w miarę możliwości interwencja pogotowia przebiegała dyskretnie.

Do czasu przybycia pogotowia należy towarzyszyć studentowi. Nie można samodzielnie zawieźć studenta do szpitala.

Po przybyciu karetki należy dokładnie przekazać informację, co się wydarzyło.

Po wezwaniu pogotowia konieczne jest sporządzenie notatki służbowej. Każda sytuacja trudna wymaga udokumentowania i przekazania informacji przełożonemu nauczycielowi akademickiego. Warto zgłosić sytuację również do prodziekana ds. studenckich.

Sytuacja zagrożenia życia zwalnia z obowiązku zachowania dyskrecji. W sytuacji, gdy student sygnalizuje zamiar popełnienia samobójstwa, należy zwrócić się do jednostek oferujących pomoc psychologiczną na UMCS-ie, by nie pozostawać jedynym wsparciem dla osoby mającej myśli samobójcze. Nauczyciel akademicki nie może natomiast zawiadomić rodziców studenta o zaistniałej sytuacji.

Ważne, by zapewnić w tej sytuacji wsparcie sobie samemu, porozmawiać z osobą bliską lub specjalistą, skorzystać ze wsparcia koleżeńskiego. Warto pamiętać, że nauczyciel akademicki nie ponosi odpowiedzialności za nastrój studenta i jego działania.

Postępowanie w sytuacji agresji werbalnej

Gdy dochodzi do agresji werbalnej ze strony studenta wobec nauczyciela akademickiego lub innych studentów, należy okazać zrozumienie dla trudnych emocji studenta, równocześnie stawiając granice dla ich wyrażania (np. można powiedzieć: „Widzę, że jest Pan/Pani zdenerwowana, jednak niedopuszczalne jest przeklinanie/stosowanie obraźliwych epitetów w trakcie zajęć/na uczelni”).

Jeśli to możliwe, należy usunąć bodźce mogące wywołać wzrost pobudzenia emocjonalnego (np. wyłączyć sprzęt grający, poprosić inne osoby o niewłączanie się do rozmowy).

Warto przyjąć wyprostowaną postawę ciała, od czasu do czasu utrzymując kontakt wzrokowy, jednak wskazane jest patrzeć bardziej na twarz niż w oczy.

Należy postarać się mówić spokojnym tonem, bez podnoszenia głosu.

Niedopuszczalne jest obrażanie lub zawstydzanie studenta.

Należy unikać kontaktu fizycznego i wykonywania gwałtownych ruchów.

Pomocne jest zachowanie dystansu wobec sytuacji, nieodbieranie jej personalnie, pamiętanie, że zachowanie studenta nie jest wymierzone przeciwko nauczycielowi akademickiemu, lecz spowodowane jest zapewne problemami osobistymi lub chorobą.

Należy poinformować władze wydziału o zaistniałej sytuacji, sporządzić notatkę służbową dla przełożonego.

W sytuacji, gdy student przejawia agresję werbalną i jest w stanie pobudzenia emocjonalnego, nie należy wdawać się z nim w dyskusję. Dobrze jest natomiast zaproponować studentowi rozmowę, gdy będzie spokojniejszy. Przed jej przeprowadzeniem warto skonsultować się z instytucją świadczącą wsparcie psychologiczne na UMCS-ie.

W trakcie rozmowy ważne, by wysłuchać studenta bez przerywania, powstrzymać się od oceniania, pomniejszania problemu, dawania rad. Celem jest okazanie mu wsparcia i zrozumienia, a nie znalezienia rozwiązania jego problemów osobistych.

Warto zachęcić studenta do skorzystania z profesjonalnego wsparcia psychologicznego oferowanego przez UMCS.

Nauczyciela akademickiego obowiązuje dyskrecja co do treści rozmowy ze studentem, ważne, by zapewnić o tym studenta. Wyjątek stanowi sytuacja zagrożenia życia studenta lub innej osoby.

Pomocne jest zachowanie dystansu wobec sytuacji, nieodbieranie jej personalnie, pamiętanie, że zachowanie studenta nie jest wymierzone przeciwko nauczycielowi akademickiemu, lecz zapewne spowodowane problemami osobistymi lub chorobą.

Postępowanie w sytuacji agresji fizycznej

Gdy dochodzi do agresji fizycznej ze strony studenta wobec nauczyciela akademickiego lub innych studentów, najlepiej jest w spokojny sposób zakomunikować studentowi, jakich konkretnie jego działań się nie akceptuje.

Nie należy wdawać się w dyskusję z pobudzonym emocjonalnie studentem. Można powiedzieć np.: „Widzę, że jest Pan/Pani zdenerwowany/-a, jednak niedopuszczalne jest uderzanie/popychanie itp.” (trzeba nazwać konkretne agresywne zachowanie studenta).

Należy postarać się mówić spokojnym tonem, bez podnoszenia głosu.

Warto przyjąć wyprostowaną postawę ciała, od czasu do czasu utrzymując kontakt wzrokowy, jednak wskazane jest patrzeć bardziej na twarz niż w oczy.

Jeśli to możliwe, należy usunąć bodźce mogące wywołać wzrost pobudzenia emocjonalnego (np. wyłączyć sprzęt grający, poprosić inne osoby o niewłączanie się do rozmowy).

Należy unikać kontaktu fizycznego i wykonywania gwałtownych ruchów.

Nauczyciel akademicki powinien poprosić jednego ze studentów, by wezwał na pomoc kogoś z personelu (jeśli to możliwe – pracownika ochrony UMCS) oraz służby porządkowe (policja, pogotowie).

Gdy zjawi się ktoś z personelu, należy poprosić innych studentów o opuszczenie sali.

Jeśli zachowanie studenta jest niebezpieczne, np. rzuca przedmiotami, należy razem z innymi studentami niezwłocznie opuścić salę jeszcze przed przybyciem innego pracownika. Najpierw salę opuszczają studenci, później nauczyciel akademicki.

Nauczyciel akademicki, w trosce o swoje bezpieczeństwo, nie może zostać sam z agresywnym studentem.

Należy znajdować się bliżej drzwi niż student przejawiający agresywne zachowania bądź po otwartej stronie korytarza, aby zawsze mieć możliwość ucieczki. Drzwi powinny być otwarte.

O ile pozwalają na to względy bezpieczeństwa, należy pozostać wraz z innym pracownikiem razem ze studentem do przyjazdu służb porządkowych.

Po przybyciu służb porządkowych należy przekazać dokładną informację o tym, co się wydarzyło.

Konieczne jest poinformowanie władz wydziału o zaistniałej sytuacji, sporządzenie notatki służbowej dla przełożonego.

Ważne, by zapewnić w tej sytuacji wsparcie sobie samemu, skorzystać ze wsparcia koleżeńkiego, porozmawiać z osobą bliską lub specjalistą, np. skontaktować się z jednostkami świadczącymi wsparcie psychologiczne na UMCS-ie.

Postępowanie w sytuacji „dziwnych” wypowiedzi w trakcie zajęć

W sytuacji, gdy zachowanie studenta wskazuje, że najprawdopodobniej nie ma kontaktu z rzeczywistością, ale nie stanowi zagrożenia ani dla siebie, ani dla otoczenia, należy dać studentowi możliwość wypowiedzenia się, o ile pozwala na to przebieg zajęć.

Ważne, by okazać zrozumienie dla jego potrzeby wypowiedzenia się, przy jednoczesnym zwróceniu uwagi, że dezorganizuje to przebieg zajęć. Można

powiedzieć np.: „Widzę, że jest Pan/Pani bardzo zaangażowany/-a, jednak nie mamy czasu, by zająć się tym na zajęciach”.

Dobrze jest mówić spokojnym tonem, unikając gwałtownych ruchów i dotykania studenta.

Należy przyjąć wyprostowaną postawę ciała, utrzymując od czasu do czasu kontakt wzrokowy, jednak wskazane jest patrzeć bardziej na twarz niż w oczy.

Nie należy wdawać się w dyskusję.

Należy traktować studenta z szacunkiem, niedopuszczalne jest krytykowanie, zawstydzanie lub ośmieszanie go.

Nie należy naciskać na studenta, by wyjaśnił swoje nietypowe zachowanie.

Jeśli student jest pobudzony, najlepszym rozwiązaniem jest zapewnienie mu możliwości wyciszenia się, np. przejścia do pustego gabinetu lub na korytarz.

Warto zaproponować studentowi rozmowę, gdy będzie spokojniejszy.

O zaistniałej sytuacji należy powiadomić władze wydziału. Nie chodzi o to, by stygmatyzować studenta, lecz pomóc mu uzyskać potrzebne wsparcie.

Przed rozmową ze studentem warto skontaktować się z instytucją świadczącą wsparcie psychologiczne na UMCS-ie.

Nauczyciela akademickiego obowiązuje dyskrecja co do treści rozmowy, należy zapewnić o tym studenta. Wyjątek stanowi sytuacja zagrożenia życia studenta lub innej osoby.

Celem rozmowy jest okazanie studentowi akceptacji, wsparcia i zrozumienia oraz zachęcenie go do kontaktu ze specjalistą, a nie rozwiązanie jego problemów.

Należy poinformować studenta o konkretnych możliwościach skorzystania z bezpłatnej pomocy psychologicznej na UMCS-ie lub poza uczelnią.

Zachęcając do skorzystania z profesjonalnego wsparcia psychologicznego, warto argumentować, że dzięki temu może on uzyskać najlepszą pomoc, że zwrócenie się po pomoc do specjalisty to nie powód do wstydu, lecz przeciwnie – jest to dojrzała, odpowiedzialna decyzja. Warto też powiedzieć np.: „To bardzo ważne. Nic Pan/Pani w ten sposób nie traci”. Nie należy jednak naciskać.

Jeśli nauczyciel akademicki podejrzewa, że student jest w stanie psychotycznym, powinien wezwać pogotowie, informując operatora o psychicznym podłożu stanu pacjenta. Warto pamiętać, że pojawienie się „dziwnych” wypowiedzi nie oznacza automatycznie, że osoba ta znajduje się w stanie psychotycznym, a tym bardziej nie musi być to tożsame z tym, iż stanowi ona zagrożenie dla siebie lub otoczenia.

Objawy stanu psychotycznego to:

- brak kontaktu z rzeczywistością,
- wystąpienie omamów (doznań zmysłowych, najczęściej słuchowych lub wzrokowych) będących jedynie wytworem umysłu lub urojeń (fałszywych sądów na temat rzeczywistości, nekorygowanych pomimo oczywistych dowodów błędności),
- niezrozumiała, pozbawiona sensu i logiki mowa.

Należy zadbać, by w miarę możliwości interwencja pogotowia przebiegała dyskretnie.

Do czasu przybycia pogotowia konieczne jest pozostanie ze studentem.

Jeśli zachowanie studenta zagraża jemu lub innym, natychmiast, oprócz pogotowia, należy wezwać ochronę uczelni. Najlepiej poprosić jednego ze studentów, by udał się po pracownika ochrony, a jeśli to niemożliwe, to po innego pracownika uczelni.

W tej sytuacji ważne, by znajdować się bliżej drzwi niż student, by zawsze mieć możliwość ucieczki. Drzwi powinny być otwarte.

Po przybyciu pogotowia należy przekazać dokładną informację, co się wydarzyło.

Po wezwaniu pogotowia konieczne jest sporządzenie notatki służbowej. Każda sytuacja trudna wymaga udokumentowania i przekazania informacji przełożonemu nauczyciela akademickiego. Warto zgłosić sytuację również do prodziekana ds. studenckich.

Ważne, by zapewnić w tej sytuacji wsparcie sobie samemu, porozmawiać z osobą bliską lub specjalistą, skorzystać ze wsparcia koleżeńskiego.

Postępowanie w sytuacji ataku paniki

Atak paniki to nagłe, napadowe wystąpienie bardzo silnego, nieuzasadnionego lęku. Często towarzyszą mu niektóre z wymienionych objawów: uczucie duszności, niekontrolowany płytki oddech, przyspieszone tętno, błądliwość skóry, zimny pot lub nagłe uczucie gorąca, ból w klatce piersiowej, ból głowy lub brzucha, biegunka, zawroty głowy, drżenie całego ciała czy uczucie omdlewania. W trakcie ataku paniki u osoby go doświadczającej mogą pojawić się katastroficzne myśli („umrę”, „zwariuję”, „nie będę w stanie zaczerpnąć powietrza”).

Ataki paniki trwają zazwyczaj od kilku do kilkunastu minut i pojawiają się nagłe, czasem wskutek stresu, a czasem bez żadnego wyraźnego powodu.

Jeśli w trakcie zajęć u studenta wystąpi atak paniki, w pierwszej kolejności należy pomóc mu odzyskać kontrolę nad oddechem. Można poinstruować go, by wziął głęboki oddech, zatrzymał powietrze i policzył w myślach do 10, zanim wypuści powietrze. Czynność tę należy powtórzyć kilkakrotnie.

Jeśli to możliwe, warto przejść ze studentem w ustronne, spokojne miejsce.

W trakcie ataku nauczyciel akademicki może trzymać studenta ze ręką.

W dalszej kolejności można doradzić studentowi, by odliczał w myślach od 100 do 7. To pomoże mu skupić myśli na czymś innym niż niepokojące sygnały płynące z ciała.

Warto zaproponować studentowi, by – w zależności od stanu i możliwości – skontaktował się telefonicznie z bliską osobą.

Gdy atak paniki minie, warto zachęcić studenta (ale nie w obecności innych studentów) do skorzystania z profesjonalnego wsparcia psychologicznego oferowanego przez UMCS.

Sporządzenie notatki służbowej

Każde zachowanie trudne na uczelni wymaga sporządzenia notatki służbowej. Ma to na celu obiektywizację wydarzenia i jego udokumentowanie na wypadek dalszego postępowania (np. pomocowego, administracyjnego czy sądowego), a także poinformowanie o wydarzeniu przełożonych i uzyskanie od nich wsparcia.

Adresatem notatki powinien być przełożony nauczyciela akademickiego (np. dyrektor instytutu, prodziekan ds. studenckich, dziekan wydziału). Należy mu ją osobiście przekazać.

Notatka musi zawierać informację o dacie i miejscu zdarzenia (np. zajęcia z określonego przedmiotu, konsultacje pracownika).

Należy w niej podać imię, nazwisko, kierunek i rok studiów studenta, którego dotyczy sytuacja problemowa.

Należy w niej zamieścić faktograficzny opis zdarzenia czy zachowania studenta (co konkretnie zrobił i wobec kogo,) bez interpretacji i własnych odczuć emocjonalnych.

Należy opisać podjęte przez siebie działania (np. próba uspokojenia studenta, wyproszenie go z sali, podjęcie rozmowy, poinformowanie o oferowanym przez uczelnię wsparciu).

Należy umieścić informację, czy są świadkowie tego zdarzenia, a jeśli tak, należy podać ich imiona i nazwiska.

Pod notatką niezbędny jest podpis osoby ją sporządzającej.

Wspieranie wchodzenia w dorosłość – wykład „Życiozaradni”

„Życiozaradni – o problemach i radzeniu sobie z nimi” to wykład adaptacyjny dla studentów rozpoczynających kształcenie na UMCS-ie na studiach stacjonarnych I stopnia oraz jednolitych magisterskich. Realizowany jest od roku akademickiego 2019/2020 i nadal kontynuowany. Treść wykładu opracowano na podstawie potrzeb studentów zdiagnozowanych w trakcie badań oraz wskazań pracowników uczelni co do obszarów wiedzy pomocnych studentom rozpoczynającym studia w odnalezieniu się w strukturalnej i społecznej przestrzeni uniwersytetu.

Superwizje i wsparcie psychologiczne oraz szkoleniowe dla pracowników

Superwizje kontaktu ze studentem dla pracowników – po analizie wyników badania zapotrzebowania na wsparcie i szkolenia dla pracowników – prowadzone są w ramach corocznych szkoleń dla opiekunów lat i kierunków oraz nauczycieli akademickich i dotyczą kontaktu ze studentem w kryzysie.

Niezbędne jest szersze wsparcie psychologiczne i szkoleniowe dla pracowników.

Podnoszenie kompetencji

Istnieją działania, które już są podejmowane na UMCS-ie i będą kontynuowane, a w zależności od potrzeb powstają również nowe formy wsparcia.

Na uczelni organizowane są specjalistyczne szkolenia/warsztaty dla kadry Uniwersytetu wspierające pełny udział osób z niepełnosprawnościami w rekrutacji, kształceniu i prowadzeniu działalności naukowej. W tym miejscu można wymienić np.:

- 1) kursy języka migowego – w trakcie kursów uczestnicy nabywają wiedzę i umiejętności umożliwiające podstawową komunikację z osobami niesłyszącymi, poznają zasady tworzenia wypowiedzi w języku migowym, alfabet i liczebniki w języku migowym czy też kulturę osób Głuchych;
- 2) cykl pn. „Praca ze studentem” (w tym studentem z niepełnosprawnościami), w ramach którego realizowane są następujące warsztaty:
 - a) „Student jako młody dorosły – specyfika funkcjonowania” – celem warsztatu jest przybliżenie uczestnikom specyfiki funkcjonowania studentów w dynamicznym okresie rozwojowym wczesnej dorosłości. Wskazanie obszarów doświadczanych trudności, w tym trudności związanych z pandemią. Zdobyta wiedza z warsztatu pomaga zrozumieć zachowania studentów, również te trudne i zaskakujące, stosować w pracy strategię konstruktywnego kontaktu ze studentami, które ułatwią osiągnięcie celów dydaktycznych, organizacyjnych i administracyjnych.
 - b) „Wsparcie edukacyjne studentów z uszkodzeniami słuchu” – celem warsztatu jest zapoznanie uczestników z istotą uszkodzeń słuchu i osobami nimi dotkniętymi, ukazanie specyfiki procesu kształcenia i sposobów wsparcia edukacyjnego studentów z uszkodzeniami słuchu, podniesienie świadomości uczestników na temat uszkodzeń słuchu i osób nimi dotkniętych przez przeżycie, zrozumienie i refleksję, ukazanie specyfiki procesu kształcenia i sposobów wsparcia edukacyjnego studentów z uszkodzeniami słuchu.

- c) „Jak dostosować proces kształcenia dla studenta ze spektrum autyzmu? Od rekrutacji po zaliczenie” – celem warsztatu jest dostarczenie wiedzy na temat potrzeb studentów ze spektrum autyzmu oraz możliwych dostosowań w cyklu kształcenia. W czasie spotkania na podstawie studium przypadku można wypracowywać możliwe rozwiązania dogodne dla studentów ze spektrum autyzmu i akceptowalne dla nauczycieli akademickich oraz pracowników administracyjnych. Uczestnicy warsztatu udoskonalą swoje umiejętności planowania i organizacji kształcenia dla studenta ze spektrum autyzmu;
- 3) szkolenie z interwencji kryzysowej – celem szkolenia jest nabycie wiedzy i umiejętności skutecznego reagowania i interwencji w sytuacji kryzysowej z udziałem osób z niepełnosprawnością, w tym radzenie sobie z sytuacjami kryzysowymi (w szczególności: przeciwdziałanie samobójstwom, zagrożeniu życia i zdrowia, pierwsza pomoc, interwencja kryzysowa), zachowania odpowiedniego bezpieczeństwa swojego i studentów, komunikacji z osobami z trudnościami, pierwszej pomocy przedmedycznej;
- 4) warsztaty nt. neuroróżnorodności – celem warsztatów jest przekazanie m.in. informacji nt. autyzmu, autyzmu vs spektrum autyzmu, społecznego modelu niepełnosprawności.

Należy wspomnieć o działaniach o charakterze kulturalnym, włączającym i uświadamiającym, przybliżających tematykę niepełnosprawności jako elementu inkluzji społecznej osób z niepełnosprawnościami mającej na celu wdrażanie studentów z niepełnosprawnościami do pełnego udziału w procesie kształcenia. Przykładowo warto wskazać zrealizowane m.in. panele dyskusyjne/warsztaty np.:

- 1) „Zrozumieć niepełnosprawność” – w ramach panelu poruszane są kwestie m.in. różnych rodzajów niepełnosprawności, potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami, trudności i problemów, których doświadczają osoby z niepełnosprawnościami, stereotypów dotyczących niepełnosprawności, sposobów wsparcia osób ze szczególnymi potrzebami;
- 2) „Dostępność zajęć dydaktycznych dla studentów/doktorantów o szczególnych potrzebach” – celem warsztatu jest pokazanie potrzeb osób z różnymi niepełnosprawnościami, a także tego, jak przygotowywać zajęcia

- dostępne dla osób z niepełnosprawnościami, jak dostosowywać materiały dydaktyczne do potrzeb osób z różnymi niepełnosprawnościami, jak budować przyjazne środowisko wspierające efektywną naukę;
- 3) „Sport bez ograniczeń” – celem warsztatu jest pokazanie przepisów obowiązujących w różnych dyscyplinach sportowych przeznaczonych dla osób z niepełnosprawnościami, psychologicznych i zdrowotnych aspektów uczestnictwa w kulturze fizycznej osób z niepełnosprawnościami, prawnych uwarunkowań uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w zajęciach sportowo-rekreacyjnych.

Inną drogą podnoszenia kompetencji społeczności akademickiej, w tym studentów, doktorantów i pracowników, są filmy edukacyjno-informacyjne. Na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej powstał cykl filmów popularyzujących wiedzę nt. funkcjonowania, barier i wsparcia psychologicznego osób z niepełnosprawnościami. W jego ramach ukazało się [pięć materiałów wideo](#), które mają na celu przyczynienie się do inkluzji społecznej osób z niepełnosprawnościami. Jest to kwestia bardzo ważna w szczególności, że członkami nie tylko społeczności akademickiej UMCS, ale i akademickiego Lublina są także studenci i pracownicy z różnego rodzaju niepełnosprawnościami.

Kolejne tego typu przedsięwzięcia są realizowane dzięki projektowi pn. „Dostępny UMCS”, ale również m.in. w ramach [innych działań podejmowanych przez Akademickie Centrum Wsparcia](#) czy też inicjatyw podejmowanych w ramach projektu [Przyjazny Uniwersytet](#), np. cykl Psychokino (spotkania filmowo-dyskusyjne).

Nie można zapominać również o realizowanych na uczelni [warsztatach z wielokulturowości](#), które mają na celu podniesienie kompetencji pracowników w zakresie obsługi cudzoziemców i pracy w środowisku wielokulturowym. Przykładowo były to następujące szkolenia: „Równość w środowisku międzykulturowym, czyli jak działa stereotyp”; „Komunikacja w zespole wielokulturowym”; „Zarządzanie w środowisku międzykulturowym”. Warto wskazać także na tematykę problemu [dyskryminacji](#). W trakcie szkolenia poruszane były następujące zagadnienia: różnorodność w miejscu

pracy, stereotypy, uprzedzenia, dyskryminacja – mechanizm powstawania, przejawy i rodzaje dyskryminacji, reagowanie na dyskryminację, dobre praktyki antydyskryminacyjne.

Opisane działania powinny być kontynuowane, a ich wachlarz poszerzany o kolejne inicjatywy zgłaszane przez społeczność akademicką. Organizacją tego typu przedsięwzięć mogą zajmować się różne jednostki, w tym m.in. Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów czy też poszczególne wydziały.

Włączanie osób z niepełnosprawnościami w struktury i działania uczelni

Okres studiów to czas nabywania kompetencji zawodowych oraz wrażliwości i odpowiedzialności społecznej. Aktywne uczestnictwo osoby z niepełnosprawnościami w każdym aspekcie życia akademickiego to kontynuacja lub początek doświadczeń z poprzednich lat edukacji i stanowi ważny aspekt budowania nowoczesnego, europejskiego społeczeństwa. Środowisko akademickie może dokonać tego na kilku płaszczyznach.

Po pierwsze, możliwe jest to przez dostosowywanie bazy budynków, sprzętów specjalistycznych uczelni zgodnie z aktualnym zapotrzebowaniem społeczności akademickiej, z uwzględnieniem zasad uniwersalnego projektowania. Po drugie, konieczne jest ustawiczne szkolenie kadry dydaktycznej w obszarze potrzeb specjalnych studentów.

Kolejny aspekt to zapewnienie opieki asystenckiej, przy jednoczesnym otoczeniu samych asystentów wsparciem merytorycznym i superwizyjnym ze strony uczelni. Życie akademickie to coś więcej niż tylko część dydaktyczna, to także wydarzenia artystyczne, naukowe i sportowe, a zatem jako element włączania osoby z niepełnosprawnościami proponujemy, by w ankiecie zgłoszenia na każde wydarzenie był punkt dotyczący specjalnych potrzeb, zaś na zaproszeniach, plakatach i innych ogłoszeniach był umieszczony znak migających rąk. Zebranie zapotrzebowania przed wydarzeniem pozwoli organizatorom uwzględnić potrzeby uczestników,

a osoby z niepełnosprawnościami będą mogły w pełni uczestniczyć w życiu społeczności akademickiej na równych prawach. Osoby z niepełnosprawnościami jako wolontariusze mogą współtworzyć każde wydarzenie na terenie kampusu lub reprezentować uczelnię poza jej murami. Pozwoli to na stworzenie więzi międzyludzkiej, ale także na zdobycie umiejętności oczekiwanych na rynku pracy, wypełnianie ról społecznych adekwatnych do poziomu wykształcenia.

Ostatnim elementem jest zwracanie uwagi na tematykę niepełnosprawności podczas wydarzeń naukowych zarówno przez jej poruszanie, samorzecznictwo osoby z niepełnosprawnościami albo współtworzenie wydarzeń. Włączając osoby z niepełnosprawnościami do społeczności akademickiej, należy zwracać uwagę, że to nie tylko uczelnia ma być otwarta na nich, ale i oni na uczelnię przez współtworzenie i współuczestniczenie we wszelkich aspektach życia akademickiego zarówno jako studenci, jak i pracownicy, otwarte mówienie o swoich potrzebach specjalnych i uczenie się, jak z nimi aktywnie i odpowiedzialnie żyć.

Umożliwienie udziału w wydarzeniach

Ważnym aspektem odpowiedzialności społecznej jest umożliwienie osobom o szczególnych potrzebach udziału w różnego rodzaju aktywnościach, zarówno tych sportowych, artystycznych, jak i społecznych.

Wskazane jest, by każdy z potencjalnych uczestników wydarzeń organizowanych na uczelni mógł przed wydarzeniem zgłosić odpowiednio wcześniej specjalne potrzeby związane z jego aktualnym stanem zdrowia. Organizator wydarzenia może zgłosić takie zapotrzebowania odpowiedniej jednostce.

Organizator już na wstępnym etapie planowania wydarzenia powinien uwzględnić potencjalne specjalne potrzeby związane z niepełnosprawnościami ruchowymi, zmysłów, psychicznymi oraz z neuroróżnorodnością.

Wydarzenia warsztatowe powinny być od razu planowane z uwzględnieniem inkluzyjności.

Organizatorzy nie tylko powinni stworzyć odpowiednie warunki udziału w wydarzeniu, ale również zapewnić dostęp do informacji o tym, jak uzyskać ewentualną pomoc. Dlatego też osoby organizujące różnego rodzaju wydarzenia powinny dać potencjalnym uczestnikom możliwość zgłoszenia zapotrzebowania na konkretne udogodnienia. Tego typu informacja powinna znajdować się w treści ogłoszenia wraz z danymi kontaktowymi.

Promowanie pozytywnego wizerunku osób z niepełnosprawnością w materiałach promocyjnych

Ważnym aspektem szerzenia pozytywnego wizerunku osoby z niepełnosprawnością jest to, aby w materiałach promocyjnych i informacyjnych uczelni pojawiały się osoby z różnymi typami niepełnosprawności, a nie jedynie ruchowej (osoba na wózku). Osoba z niepełnosprawnościami powinna być prezentowana jako równorzędny członek grupy, w zwyczajnych uczelnianych sytuacjach, a nie tylko jako pojedyncza jednostka zmagająca się trudnościami. Dobrą praktyką będzie unikanie takiego prezentowania osoby z niepełnosprawnością, które ukaże ją kogoś bezradnego, nieporadnego czy wzbudzającego litość.

Warto też zwrócić uwagę na to, by niepełnosprawność była ukazywana tak, aby nie stanowiła dominującej cechy postaci na zdjęciu czy ilustracji. Osoba z niepełnosprawnością powinna mieć atrybuty, które wskazują na inne jej cechy, jak zainteresowania, zdolności czy wybrany kierunek studiów.

Rozdział VI.

Odpowiedzialność społeczna w poszczególnych obszarach funkcjonowania uczelni – UMCS jako uczelnia kompletna

Rolą Uniwersytetu jest realizacja działań o charakterze kulturalnym, włączającym i uświadamiającym, przybliżających tematykę niepełnosprawności jako elementu inkluzji społecznej osób z niepełnosprawnościami mającej na celu wdrażanie studentów z niepełnosprawnościami do pełnego udziału w procesie kształcenia. Ważnym zadaniem jest również stworzenie odpowiednich warunków do realizacji zajęć wychowania fizycznego dla osób z niepełnosprawnościami, zapewnienie specjalistycznego sprzętu, wsparcie uczelnianych sekcji zajmujących się organizacją oraz przygotowaniem osób z niepełnosprawnościami do udziału w obozach, konkursach, olimpiadach, paraolimpiadach czy zapewnienie alternatywnych form zajęć wychowania fizycznego osobom z niepełnosprawnościami.

Ważny jest fakt, że osoby z niepełnosprawnością na naszym Uniwersytecie mogą korzystać z oferty edukacyjnej, naukowej, ale również brać aktywny udział w życiu sportowym i kulturalnym. Zadania w tym zakresie realizują m.in. Centrum Kultury Fizycznej, jak również Akademickie Centrum Kultury i Mediów Chatka Żaka.

Sport

Centrum Kultury Fizycznej UMCS powstało w 1951 r. jako międzywydziałowa jednostka organizacyjna i dydaktyczna, świadcząca usługi w dziedzinie kultury fizycznej dla potrzeb studentów różnych wydziałów Uniwersytetu. Do zadań jednostki należy prowadzenie zajęć dydaktycznych wychowania fizycznego oraz zajęć treningowych.

W ramach działalności prozdrowotnej pracownicy CKF prowadzą zajęcia z gimnastyki korekcyjnej i leczniczej oraz ćwiczeń siłowych na siłowni dla studentów z dysfunkcją aparatu ruchowego oraz zajęcia sportowe dla pracowników UMCS-u.

W CKF dostępna jest także oferta zajęć w pełni dostosowana dla osób z różnymi niepełnosprawnościami.

Centrum Kultury Fizycznej współpracuje z Biurem ds. Osób z Niepełnosprawnościami, organizując zajęcia sportowo-rekreacyjne dla osób z niepełnosprawnościami, oraz ze Zrzeszeniem Studentów z Niepełnosprawnością „Alter Idem”. Współpracuje także z wydziałami Uniwersytetu, Integracyjnym Centrum Sportu i Rehabilitacji „Start”, Uczniowskim Klubem Sportowym „Okej” Lublin, Klubem Uczelnianym AZS UMCS, a pracownicy CKF UMCS są członkami Rady Sportu Osób z Niepełnosprawnościami przy Zarządzie Głównym AZS.

Jednostka współorganizuje różne imprezy sportowe i rekreacyjne oraz konferencje naukowe, a w szczególności zawody sportowe dla osób z niepełnosprawnościami, tj. turniej integracyjny „Boccia” w ramach „Kozienalii na Sportowo”, turniej „Boccia Cup”, turnieje rangi Mistrzostw Polski w Goallball w różnych kategoriach wiekowych, Integracyjne Mistrzostwa Polski AZS w piłce siatkowej na siedząco oraz inne turnieje o zasięgu krajowym i międzynarodowym, Lubelski Festiwal Nauki czy inne konferencje naukowe organizowane przez CKF UMCS.

Budynek CKF jest przystosowany do organizacji zajęć i zawodów z udziałem osób z niepełnosprawnościami. Posiada toaletę i szatnie z natryskami dla osób niepełnosprawnych, schodotaz oraz dźwig basenowy, drzwi oznaczone powiększonym drukiem.

Aktywność sportowa dla osób z niepełnosprawnościami:

- zajęcia z pływania,
- zajęcia usprawniające na siłowni,
- boccia,
- zajęcia z gimnastyki kompensacyjnej.

Szczegółowy harmonogram zajęć aktualizowany jest na stronie Centrum Kultury Fizycznej UMCS.

Główne cele:

- aktywizacja osób z niepełnosprawnościami,
- integracja osób pełnosprawnych i niepełnosprawnych przez organizowanie imprez sportowych,
- rozwój pasji,
- poznawanie nowych ludzi,
- integracja osób pełnosprawnych i niepełnosprawnych przez organizowanie wolontariatu integracyjnego,
- uświadamianie roli aktywności sportowej wśród osób z niepełnosprawnościami,
- upowszechnianie zdrowego i aktywnego stylu życia wśród osób z niepełnosprawnościami.

Kierunki rozwoju:

- poszerzenie oferty zajęć usprawniających dla osób z niepełnosprawnościami, w tym budowa siłowni zewnętrznej dla osób z niepełnosprawnościami oraz boiska zewnętrznego,

- intensywne działania promocyjno-informacyjne nt. aktywności osób z niepełnosprawnościami,
- stworzenie sekcji dla osób z niepełnosprawnościami,
- stworzenie klubu sportowego dla osób z niepełnosprawnościami.

Kultura

Spośród wszystkich form aktywizacji i integracji społeczności akademickiej kultura jest istotnym, choć wciąż niewystarczająco wykorzystywanym narzędziem mogącym pomóc w zrównoważeniu uczestnictwa w życiu kulturalnym uczelni.

Ponadczasowy wymiar, różnorodność działań, doświadczona kadra naukowców, pracowników akademickich, jak również organizacje i zrzeszenia studenckie, a także istniejące i tworzące się partnerstwa UMCS-u z innymi uczelniami stanowią platformę do realizacji wspólnych projektów. Kultura może być tutaj swojego rodzaju spoiwem, które z jednej strony łączy, a z drugiej pokazuje różnorodność interpretacji w zakresie jej badania, analizy oraz doświadczeń.

Miejscem, które łączy przedstawicieli społeczności akademickiej UMCS-u, jest od ponad 50 lat Akademickie Centrum Kultury i Mediów UMCS Chatka Żaka. To właśnie tu powstają i są rozwijane różne formy rozwoju kreatywności, angażujące zarówno studentów, doktorantów, absolwentów, jak i wykładowców.

Obecnie kultura na uniwersytetach traktowana jest jako potężne narzędzie pomagające w rozwoju kompetencji, odkrywaniu i rozwijaniu talentów, a jednocześnie jako okazja do integracji, socjalizacji i wzajemnego inspirowania się do twórczego rozwoju każdego z uczestników bez względu na jego wiek, doświadczenie czy posiadane niepełnosprawności.

Kultura może stanowić zatem argument do tworzenia projektów z zakresu odpowiedzialności społecznej, ponieważ dzięki jej interdyscyplinarności można:

a) budować wzajemne zaufanie i przejrzystość zarówno z otoczeniem zewnętrznym, jak i wewnętrznym Uniwersytetu

Współpraca z kołami naukowymi, praca nad dostępnością wydarzeń i przestrzeni, włączenie do programu Chatki warsztatów i spotkań dla ogółu społeczności akademickiej z uwzględnieniem kadry.

b) budować pozytywny wizerunek uczelni

Bycie wzorcową uniwersytecką jednostką kultury studenckiej.

c) tworzyć pozytywny klimat dla studentów, doktorantów, pracowników

Udostępnianie przestrzeni, pokój i przestrzeń wyciszenia, kompetentna kadra doświadczonych pedagogów mogąca poprowadzić warsztaty zarówno dla osób utalentowanych, jak i poszukujących w sobie talentów, bez względu na to, czy są to osoby z niepełnosprawnością czy bez.

d) dbać o zrównoważony rozwój, niedyskryminację

Inicjowanie i realizacja wydarzeń międzypokoleniowych, międzykulturowych; kreatywne wykorzystanie czasu wolnego przez studentów, doktorantów i członków społeczności akademickiej.

Staże i praktyki realizowane przez studentów nieograniczające grupy z niepełnosprawnością lub bez niej.

e) wyznaczać długotrwały kierunek społecznego zaangażowania

Włączenie Chatki w pracę/integrację kół naukowych i innych organizacji studenckich, doktoranckich oraz absolwenckich (w tym senioralnych).

f) opracować cele główne i szczegółowe, zasady oraz sposoby ich realizacji w sytuacjach kryzysowych, kryzysach zdrowia psychicznego

Pokoje wyciszenia urządzone w skandynawskim stylu; warsztaty z tematyki związanej z relaksem i rozwijaniem swoich talentów; propozycja wydarzeń dotyczących tematyki zdrowia psychicznego oraz umożliwiających spotkanie z terapeutami (nie tylko polskojęzycznymi), jak również uczących codziennych sposobów dbania o higienę psychiczną.

g) dbać o komunikację w zagrożeniu życia i zdrowia

Wsparcie kuratorów linii programowych oraz prowadzenie warsztatów i szkoleń przez pedagogów z wieloletnim doświadczeniem, a przede wszystkim ich ciągła dostępność pomaga studentom w budowaniu więzi i zaufania, a tym samym po pewnym czasie ułatwia im otwieranie się na temat problemów, z jakimi się borykają.

Tworzenie obrazów, wyrażanie emocji przez uczestnictwo w zajęciach teatralnych lub tanecznych potrafi mieć kojący wpływ na stan emocjonalny uczestników, a tym samym doprowadzić do zmniejszenia poziomu stresu.

h) niwelować dyskryminację osób z niepełnosprawnościami

Rozwijanie dostępności treści publikowanych przez Chatkę, w tym TV UMCS i Radio Centrum, oraz wdrażanie zasad dostępności mediów społecznościowych i dokumentacji generowanej przez Chatkę; prace nad zmniejszaniem barier architektonicznych.

i) współpracować z podmiotami działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami w woj. lubelskim

Współpraca np. ze stowarzyszeniem studentów z niepełnosprawnościami, otwartość na nowe współpracy w zakresie rozwijania oferty programowej Chatki oraz wspólne wnioskowanie o dofinansowanie grantów i projektów.

j) tworzyć dobre praktyki ścieżki „zdrowienia”

Linia Programowa Lifestyle porusza tematykę produktywnego sposobu spędzania czasu wolnego, ekologii, podróży i dumy z lubelskości/polskich tradycji i bogactwa oraz piękna. Kuratorzy: Bogdan Bracha – od ponad 30 lat w zespole Chatki Żaka, muzyk i animator kultury. Jest jedną z najbardziej rozpoznawalnych postaci polskiego folklu, praktykiem i teoretykiem tego nurtu. Założyciel i lider Orkiestry św. Mikołaja. Twórca projektów muzycznych nastawionych przede wszystkim na pracę z młodymi ludźmi, głównie ze środowiska akademickiego. Maciej Lachowicz – absolwent animacji kultury UMCS, pracownik Chatki Żaka od 14 lat. Producent wydarzeń artystycznych i produkcji filmowo telewizyjnych, realizator dźwięku, operator kamery. Ściśle związany z kulturą akademicką i mediami. Na co dzień tworzy i realizuje projekty z młodymi ludźmi. Prywatnie od 1996 r. związany z muzyką jako wykonawca, autor i producent.

k) tworzyć procedury dotyczące postępowania w sytuacjach kryzysowych

Pokój wyciszenia wyposażony w koce, słuchawki wygłuszające i zorganizowany w sposób dostosowany do potrzeb osób z autyzmem lub z innych powodów „przebudźcowanych”. Warsztaty z różnych dziedzin sztuki pozwalające zdystansować się od tematów stresogennych. Systematyczność warsztatów oraz dobrowolność uczestnictwa pozwala uczestnikom poczuć się bezpiecznie w systemie pracy Chatki Żaka.

Zakończenie

Mottem przewodnim Strategii Odpowiedzialności Społecznej UMCS na rzecz osób z niepełnosprawnościami jest hasło „Świadomie i odpowiedzialnie – edukacja w różnorodności”.

Różnorodność osób tworzących społeczność UMCS-u stanowi niezwykle cenny zasób. Sprzyja budowaniu postaw otwartości i gotowości do uczenia się od siebie nawzajem. Dlatego też warto ją pielęgnować przez tworzenie i realizowanie takich procedur i strategii, które pozwalają możliwie dużej liczbie osób uczestniczyć w życiu akademickim w pełny sposób.

Aby tego dokonać, konieczne jest **zwiększanie świadomości** w zakresie tego, co oznacza odpowiedzialne wsparcie. Drogą do tego jest pogłębianie wiedzy na temat specjalnych potrzeb i własnej wrażliwości na innych oraz ich indywidualne perspektywy.

Ważne jest także, by stworzyć odpowiednią przestrzeń, w której bez obaw przed odrzuceniem i stygmatyzacją możliwe będzie **komunikowanie** swoich potrzeb zarówno przez studentów i studentki, doktorantów i doktorantki, jak i pracowników oraz pracowniczkę UMCS-u. Warto pamiętać o tym, że dialog i wymiana doświadczeń to istotny czynnik rozwoju działań odpowiedzialnych społecznie.

Zaleca się co najmniej raz w roku przeprowadzenie analizy z wykonanych działań, jak również aktualizowanie w miarę potrzeb założonych przedsięwzięć. Jednostką odpowiedzialną za monitorowanie realizacji Strategii Odpowiedzialności Społecznej na rzecz osób z niepełnosprawnościami będzie Centrum Kształcenia Obsługi Studiów.

Ekspertom i ekspertkom tworzącym strategię przyświecała idea człowieka jako osoby społecznej. Dlatego też praca ta w swoim zamierzeniu pozwala na to, by studenci i studentki, doktoranci i doktorantki oraz pracownicy i pracowniczki mogli w pełni uczestniczyć w życiu akademickim, realizując swoje obowiązki i w pełni korzystając z praw i możliwości, jakie daje uczelnia, pomimo specjalnych potrzeb.

Jesteśmy głęboko przekonani, że jakość relacji i gotowość do udzielania i przyjmowania wsparcia w danej społeczności wpływa na każdego jej członka oraz członkinię. Chcemy, aby ta strategia stanowiła przewodnik, który pozwoli nam jeszcze skuteczniej dbać o to, by UMCS był miejscem przyjaznym i otwartym na potrzeby każdego człowieka.

Podziękowania dla:

- prof. dr hab. Doroty Kołodyńskiej – Prorektor ds. studentów i jakości kształcenia
- dr Anny Bieganowskiej-Skóry z Katedry Pedeutologii i Edukacji Zdrowotnej w Instytucie Pedagogiki UMCS
- dr hab. Anny Prokopiak z Katedry Psychopedagogiki Specjalnej i Socjopedagogiki Specjalnej w Instytucie Pedagogiki UMCS
- dr Małgorzaty Gulip z Katedry Psychopedagogiki Specjalnej i Socjopedagogiki Specjalnej w Instytucie Pedagogiki UMCS
- dr hab. Beaty Szabały z Katedry Psychopedagogiki Specjalnej i Socjopedagogiki Specjalnej w Instytucie Pedagogiki UMCS
- dra Piotra Piskozuba z Katedry Prawa Cywilnego w Instytucie Nauk Prawnych
- mgra Grzegorza Chmielewskiego – psychologa, logopedy, pedagoga, doradcy edukacyjnego z fundacji „Powieśmy to”
- mgr Magdaleny Lelę – psychologa, specjalisty w zakresie pracy z osobą ze spektrum autyzmu i zaburzeniami psychicznymi
- dr Małgorzaty Kamienieckiej, prof. uczelni – Prodziekan ds. studenckich Wydziału Ekonomicznego
- dr Jolanty Rodzoś, prof. uczelni – Dziekan Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, Pełnomocnik Rektora ds. jakości kształcenia

- dr hab. sztuk Alicji Kupiec – Prodziekan ds. studenckich Wydziału Artystycznego
- mgr Justyny Rokity-Kasprzyk – Pełnomocnik Rektora ds. studenckich
- dra Tomasza Bieleckiego, prof. uczelni – Dyrektora Centrum Kultury Fizycznej UMCS, Pełnomocnika Rektora ds. sportu
- Anny Jędrzejewskiej – koordynatorki projektu „Dostępny UMCS”
- Piotra Jasiulewicza z Centrum Kultury Fizycznej
- Małgorzaty Kwiatkowskiej z Akademickiego Centrum Kultury i Mediów UMCS Chatka Żaka
- Magdaleny Zgórki-Miller z Sekcji Zarządzania Domami Studenckimi i Stołówką Studencką
- Emilii Siudy z Biura Spraw Studenckich
- Anny Kozyry – przedstawicielki zrzeszenia Alter Idem
- Natalii Tukiendorf – przedstawicielki Zarządu Uczelnianego Samorządu Studentów UMCS
- lic. Jagody Tomczak-Osuchowskiej – przedstawicielki Zespołu ds. Osób z Niepełnosprawnościami UMCS

Bibliografia

Arnett J.J., *Emerging adulthood, a theory of development from the late teens through the twenties*, „American Psychologist” 2000, 55(5), s. 469–480.

Bańka A., *Kapitał kariery – uwarunkowania, rozwój i adaptacja do zmian organizacyjnych oraz strukturalnych rynku pracy*, [w:] *Współczesna psychologia pracy i organizacji*, red. Z. Ratajczak, A. Bańka, E. Turska, Katowice 2006, s. 59–117.

Czajkowska-Kisil M., Laskowska-Klimczewska A., *CODA: Inność nierozpoznana*, [w:] *Sytuacja osób głuchych w Polsce*, red. M. Świdziński, Warszawa 2014, s. 114.

Czajkowska-Kisil M., *Rola języka migowego w kształtowaniu tożsamości Głuchych w Polsce*, [w:] *Tożsamość społeczno-kulturowa Głuchych*, red. E. Woźnicka, Łódź 2007.

Dudak A., Klimkowska K., *Sukces jako doświadczenie biograficzne ojców sprawujących opiekę nad dzieckiem*, Lublin 2017.

Historie życia osoby, która przeszła ścieżkę zdrowienia (rehabilitacji lub adaptacji) w trakcie swojej niepełnosprawności w ramach projektu „Dostępny UMCS” 2021.

Humphereys A., *Najnowsze badania dotyczące autyzmu*, „Dziecko Autystyczne” 1988, nr 1-4, s. 3.

Klimkowska K., *Orientacja na sukces zawodowy studentów kończących studia translatorskie*, Lublin 2013.

Kocoń M., Kotowicz J., *Język migowy szansą dla głuchego dziecka na przekroczenie progu szkoły podstawowej*, [w:] *Głusi mają głos*, red. M. Talipska, Warszawa 2018.

Marganiec B., *Kultura Głuchych*, [w:] *Sytuacja osób głuchych w Polsce*, red. M. Świdziński, Warszawa 2014.

Oleś P., *Psychologia człowieka dorosłego*, Warszawa 2011.

Oleś P., *Psychologia przelomu połowy życia*, Lublin 2000.

Pisula E., *Autyzm – przyczyny, symptomy, terapia*, Gdańsk 2010.

Szymańska J., *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Warszawa 2015.

Świdziński M., *Bardzo wstępne uwagi o opisie gramatycznym polskiego języka migowego*, „*Audiofonologia*” 1998, nr 12, s. 69–82.

Świdziński M., Czajkowska-Kisil M., *Czy głuchoniemy jest naprawdę niemy?*, „*Kosmos. Problemy Nauk Biologicznych*” 1998, nr 3.

Tanner J.L., Arnett J.J., Leis J.A., *Emerging adulthood: Learning and developing during the first stage of adulthood*, [w:] *Handbook of research on adult development and learning*, red. M.C. Smith, N. DeFrates-Densch, New York/ London 2008, s. 34–67.

Tomaszewski P., Rosik P., *Czy polski język migowy jest prawdziwym językiem?*, [w:] *Człowiek wobec ograniczeń: niepełnosprawność, komunikowanie, diagnoza, terapia*, red. G. Jastrzębowska, Z. Terkowski, Lublin 2002, s. 133–166.

Winczura B., *Autyzm. Na granicy zrozumienia*, Kraków 2010.

Ziółkowska B., *Środkowy okres dorosłości. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać?* [w:] *Psychologiczne portrety człowieka*, red. A. I. Brzezińska, Gdańsk 2005, s. 553–590.

Netografia

www.darelearning.eu

https://www.krakow.pl/aktualnosci/241065,30,komunikat,co_to_jest_jezyk_inkluzywny_.html

<http://levelupngo.com/jak-nie-wykluczac-czyli-o-jezyku-inkluzywnym/>

<https://www.dermatologia-praktyczna.pl/a3643/Gabinet-lekarski-przyjazny-osobom-z-roznymi-niepelnosprawnosciami.html/m273>

<https://www.umcs.pl/pl/ckf.htm>

Informacja o autorkach

Alicja Borzęcka-Szajner

Od początku swojej drogi zawodowej związana ze szkolnictwem wyższym. Od 2012 r. jako Dyrektor Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, gdzie sprawuje nadzór m.in. nad funkcjonującym na uczelni Biurem ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego. Inicjatorka OPTIMUM UMCS – Zespołu ds. optymalizacji warunków kształcenia studenta z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi. W latach 2018–2020 była członkiem Komisji ds. Wyrównania Szans Edukacyjnych KRASP. Dostępność i specjalne potrzeby są jej bliskie prywatnie i zawodowo. Posiada kilkuletnie doświadczenie w realizacji projektów współfinansowanych ze środków UE, w tym w latach 2009–2011 koordynowała współfinansowany ze środków UE w ramach EFS projekt pn. „Diagnoza rynku pracy województwa lubelskiego w aspekcie funkcjonowania na nim osób niepełnosprawnych”.

Absolwentka studiów magisterskich na UMCS-ie z zakresu historii i administracji oraz kilku kierunków studiów podyplomowych, w tym Master of Business Administration na PL. Ukończyła liczne kursy i szkolenia, w tym dla koordynatorów dostępności, interwencji kryzysowej. Zwolenniczka idei wolontariatu – m.in. w latach 2014–2016 była wolontariuszką w Fundacji ALPHA, aktualnie w Stowarzyszeniu mali bracia Ubogich przyjaciele osób starszych.

Magdalena Gach-Leziak

Rodowita lublinianka, absolwentka pedagogiki oraz surdopedagogiki, wykładowczyni w Wyższej Szkole Nauk Społecznych, biegła tłumaczka

i coach języka migowego, propagatorka Kultury Głuchych przez duże G, włączająca środowisko w uczestnictwo spotkań o charakterze integracyjno-kulturalnym MIASTA LUBLIN, ekspertka w projekcie „Dostępny UMCS” (2020–2023), laureatka konkursu Upowszechniania Kultury Prezydenta Miasta Lublin (2019), nagrodzona Medalem Prezydenta Miasta Lublin za osiągnięcia w pracy surdopedagogicznej oraz działalność społeczną na rzecz osób niesłyszących (2019), laureatka akcji pt. „100 Wpływowych Kobiet Lubelszczyzny” (miejsce 6) (2021), autorka podręcznika do nauki Polskiego Języka Migowego, nauczycielka edukacji włączającej-dwujęzycznej (PJM), tłumaczka języka migowego w Ratuszu (sesje Rady Miasta) oraz Wydziału ds. Osób Niepełnosprawnych miasta Lublin, partnerka działań dostępnościowych Wydziału ds. Partycypacji Społecznych oraz Wydziału Kultury. Członkini Lubelskiego Stowarzyszenia „Migiem Przez Świat”, właścicielka działalności gospodarczej MG-Consulting biegły tłumacz języka migowego Magdalena Gach, ul. Paganiniego 4/112 20-854 Lublin NIP: 712 253 30 95 (od 2017).

- <https://www.dwutygodnik.com/artukul/9249-mam-tendencje-do-gadulstwa.html>
- <https://www.facebook.com/RadioLublin/videos/magdalena-gach-leziak/793034168149109/>
- https://www.youtube.com/watch?v=_MRBk6n9soU
- <https://kurierlubelski.pl/p/kandydat/magdalena-gach%2C1911745/>

Magdalena Gach to również tożsamość osoby żyjącej od 2000 r. na pograniczu dwóch światów – Głuchych i Słyszaków. Poznaje ich/swoją codzienność, stając się częścią ich/swojej KULTURY. Współpraca z instytucjami i organizacjami otwartymi na dostępność dla Głuchych: Urząd Miasta Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Centrum Kultury, Fundacja HerStory, Fundacja Camera Femina, Domy Kultury, Fundacja IFKA – Inna Fundacja, Stowarzyszenie Homo Faber, Stowarzyszenie Migiem przez Świat, Stowarzyszenie im. Zbigniewa Hołdy, Integracyjne Przedszkole Bajkowy Dworek, TVP – udostępnianie programów w języku migowym („Włączeni i Aktywni”), Stowarzyszenie Sempre a Frente, Biuro Partycypacji Społecznej, Wydział Kultury, Wydział ds. Osób Niepełnosprawnych Urzędu Miasta w Lublinie, Brama Grodzka, Festiwale.

Współpraca przy teledysku z zespołem: „6BM”. Dostępnościowe vlogi w PJM dla różnych instytucji: policja, straż pożarna etc.

Barbara Jurkowska

Absolwentka psychologii UMCS w latach 2002–2007. Dostępność i specjalne potrzeby są jej bliskie prywatnie i zawodowo. Na co dzień zmagają się z niepełnosprawnością ruchową, w pracy zawodowej współpracuje z osobami z różnymi rodzajami niepełnosprawności (ruchowej, intelektualnej, słuchowej, autyzmem) oraz ich najbliższym otoczeniem. Uważa, że dostępność to droga do inkluzji, dlatego poza pracą terapeutyczną jest autorką licznych wystąpień na konferencjach naukowych i publikacji naukowych. Współpracuje z organizacjami pozarządowymi, mediami w tym przez blog *Moc Rozwiązań* jako psycholog, terapeuta lub osoba z niepełnosprawnością m.in. w spacerach po mieście Lublin, by zmieniać przestrzeń miejską. Jej celem jest pokazanie, że niepełnosprawność nie odbiera możliwości realizacji siebie, a przede wszystkim nie odbiera podmiotowości i sprawczości człowieka. Choć może wymagać to więcej uważności i świadomości, to jednak efektem końcowym jest podniesienie jakości życia psychicznego, społecznego osób z niepełnosprawnością i ich najbliższych.

Dr hab. Katarzyna Klimkowska, prof. UMCS

Pracownik badawczo-dydaktyczny w Katedrze Teorii Wychowania w Instytucie Pedagogiki UMCS. Pedagog-andragog, psychoprofilaktyk, coach, trener, szkoleniowiec, psychoterapeutka w trakcie szkolenia.

Od 2006 r. specjalizuje się w pracy rozwojowej z osobą dorosłą. Na UMCS-ie:

- udziela wsparcia psychologicznego studentom, pracownikom i doktorantom w ramach Punktu Wsparcia i Psychoedukacji SENSUM,
- jest doradcą ds. optymalizacji warunków kształcenia w zakresie funkcjonowania psychicznego w OPTIMUM UMCS – Zespole ds.

optymalizacji warunków kształcenia studenta z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi,

- prowadzi szkolenia dla pracowników: z kontaktu ze studentem w kryzysie, z kontaktu ze studentami i rodzicami studentów, ze specyfiki funkcjonowania studenta jako osoby dorosłej, ze wsparcia studenta w sesji w dobie pandemii,
- prowadzi superwizje kontaktu ze studentem dla pracowników.

Kompetencje w obszarze wsparcia psychologicznego zdobyła przez ukończenie m.in.: szkoleń I i II stopnia terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach (CTSR, Warszawa); Studium Poradnictwa Psychologicznego i Interwencji Kryzysowej (IPZ PTP, Warszawa); Podyplomowych Studiów w zakresie Coachingu (WSPiA, Lublin); Podyplomowego Kwalifikacyjnego Studium Psychoprofilaktyki (UMCS); szkolenia 101 Analiza transakcyjna (AJD, Częstochowa). Uzyskała również certyfikaty VCC w zakresie coachingu oraz w zakresie doradztwa zawodowego.

Dr hab. Małgorzata Kuśpit

Absolwentka psychologii UMCS. Pracownik badawczo-dydaktyczny na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UMCS w Katedrze Pedagogiki Pracy i Andragogiki. Biegły sądowy w zakresie psychologii. W latach 2012–2019 pełniła funkcję prodziekana ds. studenckich na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UMCS. Zastępca redaktora naczelnego czasopisma „Annales UMCS. Sectio J Paedagogia-Psychologia”. Specjalizuje się w problematyce osobowościowych i emocjonalnych aspektów funkcjonowania uczniów zdolnych i uzdolnionych artystycznie, psychopedagogiki twórczości, różnic indywidualnych, konfliktów oraz agresji i radzenia sobie ze stresem w kontekście edukacyjnym, arteterapii, wykluczenia społecznego. Autorka publikacji naukowych, m.in. monografii *Podmiotowe uwarunkowania radzenia sobie ze stresem w środowisku szkolnym młodzieży uzdolnionej artystycznie* (M. Kuśpit, 2018), *Kompetencje osobowościowe i twórcze. Psychologiczne uwarunkowania kreatywności pracowników* (B. Mróz i A. Chudzicka-Czupała, 2017). Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Psychologicznego oraz

Polskiego Stowarzyszenia Terapii Przez Sztukę. W latach 2014–2015 pełniła funkcję ewaluatora w międzynarodowym projekcie we współpracy z Polskim Czerwonym Krzyżem, Duńskim Czerwonym Krzyżem oraz duńską Fundacją Velux Windows of Opportunities (Continuation). Developing institutional and community support for day care centres for the poorest children. Natomiast w latach 2017–2019 była członkiem Zespołu Edukacji dla Bezpieczeństwa działającego przy Komitecie Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk. Posiada wieloletnie doświadczenie w prowadzeniu szkoleń i warsztatów rozwojowo-integracyjnych z osobami bezrobotnymi i wykluczonymi społecznie, wolontariuszami, nauczycielami, seniorami.

Dr Justyna Rynkiewicz

Jest filozofką i psycholożką. Jej zainteresowania to m.in. problem człowieka, relacji międzyosobowych i jakości ludzkiego życia. Koordynatorka projektu „Przyjazny Uniwersytet” oraz organizatorka i współorganizatorka wielu różnorodnych przedsięwzięć związanych z promocją zdrowia psychicznego. Jest autorką broszur dotyczących wsparcia osoby w kryzysie oraz publikacji zawierających ćwiczenia z zakresu rozwoju osobistego. Obecnie pracuje na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej na Wydziale Filozofii i Socjologii jako nauczycielka akademicka oraz w Towarzystwie Nowa Kuźnia jako kierowniczka klubu środowiskowego. Prowadzi warsztaty (m.in. z kreatywności i inteligencji emocjonalnej, poczucia własnej wartości), grupy rozwojowe i zajęcia dydaktyczne.

Ważne informacje

Wsparcie psychologiczne oferowane przez UMCS

Zespół ds. osób z niepełnosprawnościami

Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego

Dom Studencki HELIOS

ul. Czwartaków 13 (pok. 8 i 9)

tel. 81 537 58 90

e-mail: punkt@poczta.umcs.lublin.pl

Poradnia Psychologiczna

Dom Studencki Babilon

ul. Idziego Radziszewskiego 1 (pokój 114)

tel. 519 819 583

Punkt Wsparcia i Psychoedukacji dla Studentów SENSUM

Wydział Pedagogiki i Psychologii UMCS

Instytut Pedagogiki

ul. Głęboka 43

Biuro Rozwoju Kompetencji

ul. Sowińskiego 12/5

e-mail: brk@umcs.pl

www.facebook.com/BiuroRozwojuKompetencji

Akademickie Centrum Wsparcia

<https://www.facebook.com/acw.umcs/>

Zrzeszenie Studentów Niepełnosprawnych „Alter Idem”

Dom Studencki Femina (parter)
ul. Mariana Langiewicza 20
e-mail: zsnalteridem.umcs@gmail.com

Zespół OPTIMUM UMCS

<https://www.umcs.pl/pl/optimum.htm>

Instytucje oferujące pomoc psychologiczną w Lublinie

Centrum Interwencji Kryzysowej

ul. Probostwo 6A
tel. 81 466 55 46

Ośrodek Wczesnej Interwencji dla Osób z Problemem Alkoholowym i Ich Rodzin

ul. Północna 3
tel. 81 466 55 45, 81 466 54 23
e-mail: owi@cik.lublin.eu

Ośrodek Leczenia Uzależnień SPZOZ

ul. Karłowicza 1
tel. 81 532 29 79
e-mail: plu@olu.lublin.eu

Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia od Alkoholu i Współuzależnienia

ul. Abramowicka 2, na terenie szpitala; budynek E
tel. 81 72 86 373

Lubelskie Stowarzyszenie Ochrony Zdrowia Psychicznego

ul. Gospodarcza 32

tel. 81 746 52 00

e-mail: poczta@lsozp.org

Ex Cordis

Poradnia Zdrowia Psychicznego

ul. Głęboka 8 A

tel. 783 903 900

e-mail: poradnia-gleboka@wp.pl

Szpital Neuropsychiatryczny im. Prof. Mieczysława Kaczyńskiego

ul. Abramowicka 2

tel. 81 72 86 402

Pomoc telefoniczna

Telefon zaufania przy Centrum Interwencji Kryzysowej w Lublinie

733 588 900

Dyżur całodobowy

Bezpłatny kryzysowy telefon zaufania

116 123

Czynny od poniedziałku do niedzieli (z wyjątkiem dni świątecznych)
w godzinach 14.00–22.00.

Niebieska Linia

800 120 002

Numer bezpłatny

Dyżur całodobowy

Ogólnopolski telefon zaufania dla osób uzależnionych od narkotyków
801 199 990

Czynny przez cały tydzień w godzinach 16.00–21.00

Bezpłatny telefon zaufania dla osób będących w żałobie
800 108 108

Czynny od poniedziałku do piątku w godzinach 14.00–20.00

Przydatne strony internetowe

<https://forumprzeciwdepresji.pl/>
<https://www.zdepresjonowani.pl/>
<http://www.cik.lublin.eu/kontakt.html>

Szczegółowe strategie postępowania znajdują się w broszurach na stronach UMCS-u dostępnych pod linkiem: <https://www.umcs.pl/pl/wsparcie-innych-osob,18311.htm>